

EIXIMENIS. EL DRET PÚBLIC CATALÀ

Isidre Lluçà Sabarich

Jurista i historiadore

1. INTRODUCCIÓ

Els tributaris del dret públic català estem plens de joia, car el naixement d'una publicació especialitzada en aquest àmbit de la ciència jurídica és una notícia magnífica. Si, a més a més, aquesta nova eina de comunicació i divulgació incorpora el nom de Francesc Eiximenis, és un acte de justícia a una de les grans figures de la història, jurídica i humanista, del nostre país, i un indicador del camí que aquesta nova revista vol assenyalar. Salutem, doncs, amb entusiasme i respecte, la gestació i l'infantament de *Quaderns Francesc Eiximenis* com a publicació especialitzada en el dret públic català.

Francesc Eiximenis, nascut a Girona, probablement el 1330 —algunes fonts situen el seu naixement al 1327— i mort a Perpinyà el 1409, fou un prolífic escriptor del seu temps, a cavall dels segles XIV i XV, i sempre a partir de la seva formació religiosa i moralista. De la seva obra hem de destacar *Lo Crestià*, en teologia, i, especialment, el *Regiment de la cosa pública*, en política, un extraordinari promptuari o tractat del bon govern. Francesc Eiximenis també fou conseller àulic.

Francesc Eiximenis és, sense cap mena de dubte, una figura cabdal per al coneixement del dret públic i la cosa pública a Catalunya, de manera que esdevé essencial per a poder entendre'n l'esperit i comprendre'n els fonaments. A partir d'Eiximenis podem copsar i capir la nostra cosa pública i el faïment jurídic que se'n deriva, per això és tan important la seva figura i és encertat posar el seu nom a la publicació que a partir d'ara ens ha de facilitar donar visibilitat a un model jurídic que, tot i ser el propi del país, és força desconegut per a la gran majoria de la societat, juristes inclosos.

Al *Regiment de la cosa pública* Eiximenis dona a conèixer, de manera clara, les línies essencials del seu pensament sociopolític i hi defineix el concepte de *cosa pública*:

Cosa pública és alguna comunitat de gents ajustades e vivents sots una mateixa llei, e senyoria e costums, si es vol aital ajustament sia regne, o ciutat, o vila, o castell, o qualsevol semblant comunitat que no sia una sola casa.

Sens dubte, Francesc Eiximenis és un membre emblemàtic de l'edifici institucional de la cosa pública, de la tradició jurídica històrica i de l'esperit del dret públic català. En parlaré de manera específica al final d'aquest article.

Contextualitzem, però, què és el dret públic català: a grans trets, és el dret que s'ha fet a Catalunya des de les assemblees de pau i treva (segle XI) fins al 1714, de manera que, llevat de comptades excepcions, el dret públic català no té res a veure amb el dret públic que es fa actualment a Catalunya, que no és altra cosa que dret públic espanyol fet a Catalunya i, a vegades, ni tan sols redactat en català, però, al cap i a la fi, dret públic espanyol tributari del sistema jurídic i administratiu vigent en el Regne d'Espanya.

No obstant això, la reivindicació d'aquest esperit per a un nou paradigma no és en cap cas el deliri sentimental de quatre romàntics enyorats d'un passat gloriós que volen reinstaurar unes lleis i unes normes del passat. No. L'objectiu és, mitjançant els seus principis conceptuals i a través d'aquell valuós i preuat esperit, ésser prou hàbils i intel·ligents per a proposar i construir un sistema jurídic amb capacitat de gestionar un futur en el qual veritablement el bon govern, l'eficiència, l'eficàcia, l'excel·lència, la seguretat jurídica i la separació de poders no siguin només unes lletres impreses en un paper. Una manera de desenvolupar el dret públic molt diferent de la que hem heretat del model vigent al Regne d'Espanya, tornant a les arrels i fent-lo molt més proper al *rule of law*, model anglosaxó similar a l'existent a Catalunya fins al Decret de Nova Planta. És per això que també, com a complement de l'objectiu esmentat, estudiar, observar, incorporar i sumar els coneixements i les experiències pràctiques d'aquells estats on l'administració excel·leix —països anglosaxons i països nòrdics— és, sens dubte, la millor manera de poder donar continuïtat, i al mateix temps actualitat, al nostre model mil·lenari. I això és així perquè l'esperit d'aquell dret públic català ara l'hem de resseguir a través d'altres drets del centre i el nord d'Europa, especialment del dret anglosaxó:

[...] només és possible la pervivència de la llibertat mitjançant l'imperi del dret (el cèlebre *rule of law* del constitucionalisme anglosaxó, concepte general a l'edat mitjana i que els catalans mantingueren aferrissadament fins a la primeria del segle XVIII) (Ferro, 1987, p. 333).

Essencialment, aquest esperit queda sintetitzat en les següents paraules del professor Le Fur, de la Universitat de París. El dret es transforma —diu— en «un ensemble de règles objectives, antérieures à la volonté de l'homme et s'imposant à elle, constatées, et non créées par la raison» (*Revue de Droit International*, núm. 3).

Això és, justament, la concepció catalana del poder moderador, superior a tota potestat humana.

Ofereix una mostra d'aquesta pràctica l'article 47 de la Constitució de Finlàndia, que és part del seu títol IV, relatiu al govern i administració del país, [...] (Maspons, 1932, p. 84).

A Anglaterra, un dels tràmits de la llei de procediments civils és igual al legalitzat a Catalunya per la constitució de les Corts de Barcelona de 1564 (*Const.*, vol. I, llib. 3, tít. 3, llei 11) que obliga el jutge a cridar directament les parts pledejants i raonar amb elles la veritat dels fets i la justícia de la solució. I el precepte del Codi Civil suís que més ha contribuït a recaptar-li el predicament que gaudeix, amb justícia, d'ésser el més avançat d'Europa, és el contingut al seu art. 2^{on}, que coincideix amb la doctrina catalana sobre la proscripció de l'abús: «*L'abus manifeste d'un droit n'est pas protégé par la loi*» (Maspons, 1932, p. 85-86).

En tot cas i per tal de situar en el context idoni el model juridicopolític del qual estem parlant, sintetitzarem els principis bàsics i essencials d'aquell model de dret públic nascut, desenvolupat i vigent a Catalunya fins al 1714, principis que, naturalment, s'han d'analitzar amb una perspectiva històrica adequada. Aquests principis són:

— *La llibertat*: per dret natural, tota persona i tota cosa són lliures. Els límits d'aquesta

llibertat no els fixen ni l'autoritat ni la llei, sinó els drets inherents a la naturalesa humana, que avui anomenaríem drets de la ciutadania.

— *L'equitat*: entesa com a norma superior. Segons aquest principi, contradiu la llei qui, atenent-se a les paraules d'aquesta, l'aplica menyspreant el seu esperit. Per aquest motiu, el dret català prohibeix l'abús de la norma, és a dir, emparar-se en la fórmula legal per a imposar un rigorisme contrari al seu esperit.

— *La proscripció de l'abús*: principi íntimament lligat al principi d'equitat, en el sentit de l'obligació d'ajustar-se al sentit de la llei per damunt de la seva lletra. Es tracta de garantir en el marc legislatiu que aquell que acudeix als tribunals hi té assegurada la defensa contra l'abús.

— *La justícia*: la justícia ha de prevaldre per damunt de la llei. Les lleis són necessàries, però accidentals, de manera que si en aplicació de la llei es pot cometre una injustícia, hom està facultat per a no emprar la llei, sinó per a aplicar justícia.

— *La llei*: la llei no és el dret, sinó una manera d'expressar-lo. És un pacte entre l'autoritat i els governants. Si el poble no l'accepta, no l'obliga. En aquest sentit, el dret català avantposa l'interès de la justícia a l'observança de la llei.

— *La separació de poders*: el *poder legislatiu* s'ha d'entendre com el conjunt de facultats atorgades pel poble; l'origen del poder, doncs, és la sobirania popular. El *poder executiu* té la missió de garantir la llibertat, la justícia i la seguretat. Així, ha d'actuar amb exemplaritat i està subjecte a l'opinió dels governats. El poder està supeditat al dret natural, als drets de la ciutadania.

Informats dels antecedents i de la matèria, desenvoluparé el treball, que en cap cas pot ser exhaustiu, ni ho pretén, puix que ens obligaria a una magnitud que desbordaria molt la pretensió d'un article de salutació de la nova publicació. I l'estructuraré en set apartats: la introducció, on som ara; l'esperit del dret públic català anterior al Decret de Nova Planta; el dret públic català en el segle xx; la Mancomunitat de Catalunya; la Generalitat de l'any 1931; la Generalitat del règim del 1977; el dret públic català en el segle XXI; els doctes adalils del dret públic català del segle xx; Francesc Eiximenis i, finalment, la bibliografia. Es tracta d'unes pinzellades imprescindibles per a situar en el context allò de què estem parlant i de què volem continuar-ho fent.

En el present article es dona visibilitat a un model jurídic i al seu esperit: el dret públic català; també es fa llum sobres tres grans personatges, imprescindibles per a conèixer el dret públic català i la cosa pública del nostre país, i es posa sobre la taula l'existència de tres llibres separats en el temps, però que sens dubte formen una trilogia a partir de la qual cap lector pot restar impassible. Es tracta del *Regiment de la cosa pública*, de Francesc Eiximenis, *L'esperit del dret públic català*, de Francesc Maspons i Anglèsell, i *El dret públic català: Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, de Víctor Ferro i Pomà. Llegir aquesta trilogia i en aquest ordre indefugiblement significarà un abans i un després per a qualsevol persona que ho faci. Proposo i engresco el lector a iniciar aquest mateix camí històric que altres —massa pocs, certament— ja hem fet i que ens ha obert uns horitzons d'una magnitud extraordinària que desconeixem.

2. L'ESPERIT DEL DRET PÚBLIC CATALÀ ANTERIOR AL DECRET DE NOVA PLANTA

Francesc Maspons i Anglasesell afirma que l'esperit que informa el dret públic català és la justícia,¹ atès que la llei no crea el dret, sinó que es limita a expressar-lo: la llei s'inspira en els fets. El dret públic català anteposa l'interès de la justícia al de l'observança de la llei. Això vol dir sostenir la solució justa per davant del precepte legal, atès que, en nom del dret, hom no pot ser víctima d'una injustícia. A Catalunya els jutges han de judicar segons allò que els fets evidencien abans que segons la llei, atès que la veritat és la realitat del fet que s'ha de jutjar, i la justícia de la solució neix d'aquesta coneixença, no pas d'aplicar rígidament un concepte abstracte sense preocupar-se de si encaixa i dona solució al problema o si, per contra, produeix un major mal. La solució inútil no pot ser justa perquè és perjudicial. Aquesta justícia aplicada és l'equitat, perquè sempre cerca la solució justa.

L'equitat és l'adaptació de la norma jurídica a les particularitats de cada cas concret, per a evitar una interpretació rígida dels preceptes legals d'acord amb l'esquema general de les normes jurídiques. Segons Maspons, l'equitat és la justícia humanitzada perquè harmonitza els principis a les circumstàncies de cada cas.

Amb l'equitat no es busca saltar per damunt de la norma, sinó que mitjançant el conjunt dels diversos mecanismes previstos per l'ordenament es pretén arribar a aconseguir que l'aplicació de la llei sigui justa i respongui a les necessitats que se li demanen. Hi ha un marc jurídic i dins d'aquest marc hom ha de cercar els elements suficients per a poder trobar i aplicar la resolució equànime.

Aquest concepte de *dret públic* és conseqüència directa del model polític d'estat vigent al Principat de Catalunya entre els segles x i xviii —fonamentat en la subjecció de l'autoritat a la llei—, de la seva evolució en el decurs d'aquesta etapa històrica i del caràcter propi dels ciutadans i les institucions que conformaven el conjunt del País. Un país amb unes peculiaritats i particularitats que el fan veritablement singular.

1. «L'afirmació del dret de rebutjar la llei, la de prescindir-ne i de suprimir-la, no són filles d'una orientació anarquitzant o, almenys, d'essencial revolta contra tota reglamentació legal, sinó d'aquest viu i intens desig d'avantposar en tota avinentesa les solucions de justícia al formulisme de les normes escrites. [...]. Les lleis són necessàries, però el concepte català de justícia les fa accidentals amb relació a la cabdal necessitat d'assegurar el seu predomini. Mieres [Tomàs MIERES, *Apparatus super Constitutionibus Curiarum Generalium Cathaloniae*, Barcelona, 1621], que concibeix el dret com el clàssic [...] art de mantenir el que és bo i equitatiu, en escatir el contingut de la justícia fa la següent distinció: [...] la justícia no és altra cosa que el discerniment entre allò que és equitatiu i allò que contribueix a una iniquitat. [...] quan es tracta de jutjar discernint entre el que és equitatiu i la iniquitat, cal fugir de subtileses; n'hi ha prou amb tenir en compte el sentit de la justícia que naturalment resulta de les circumstàncies del fet. [...] el rigorisme no és el dret, sinó una exagerada severitat; és un dret sencer i rígid que cal moderar. Perquè [...] encara que totes les lleis siguin expressió d'un seny, no totes són equitatives, perquè no totes expressen un bon seny; per aquest motiu cal tenir present que el fonament de la llei és l'equitat i bona raó, perquè ella evita les iniquitats, asprors i dureses que algunes lleis contenen» (Maspons, 2006, p. 42-43).

Hom podria dir que Catalunya és una anomalia permanent dins el context històric, polític, social i geogràfic de cada un dels temps en què li ha tocat viure i coexistir. Anomalia no com a anormalitat —però també—,² sinó com a singularitat: arriba al feudalisme gairebé dos-cents anys més tard —els naturals de la terra tenien un gran sentiment de pertinença a la «seva terra», a la seva propietat, esperit, aquest, que, malgrat totes les vicissituds viscudes a Catalunya en aquest període temporal, ha format part, i en forma avui, com a element intrínsec, del tarannà del país, i en certa manera ha estat un dels trets diferencials que li han permès subsistir i li han donat poder econòmic— i ho pot fer com a conseqüència de la descomposició política de finals del segle x i el primer mig segle xi; institueix les assemblees de pau i treva, model que posteriorment s'exporta a tot l'àmbit del regne franc i acaba significant per a tot Europa un progrés molt important de cara a l'estabilitat i la convivència social en el decurs del trànsit de l'alta a la baixa edat mitjana; promulga els usatges, que són el primer codi jurídic que es compila a Europa, i, si bé el pacte no és un mecanisme sorgit de Catalunya, enlloc més d'Europa fou aplicat amb més rigor, efectes i implicacions que a Catalunya, on s'elabora, es produeix, es perfecciona i, sobretot, es regula, es normalitza i es metoditza de manera clara com a procediment legislatiu propi.

A l'usatge *Stratae* ja es diferencia entre el domini públic i el patrimoni privat de l'estat;³ Catalunya és la primera monarquia parlamentària d'Europa, més de quatre-cents anys abans que Anglaterra; el monarca és sobirà si hi ha pacte social previ amb el poble, a través de les assemblees de pau i treva, gairebé cinc-cents anys abans que Hobbes comencés a insinuar per primera vegada el contracte social.

El monarca estableix la constitució *Poc valdria*,⁴ que ratifica amb fermesa el sotmetiment del cap de l'estat a la llei i les corts, i es crea la Generalitat de Catalunya com a primer govern d'una monarquia parlamentària, tres-cents anys abans que ho faci Anglaterra.

A principis del segle XVIII —Corts de 1701-1702— es crea el Tribunal de Contrafaccions, que és un tribunal de garanties constitucionals i, per tant, el primer de la història, car aquest tipus de tribunals no comencen a establir-se fins a la independència dels Estats Units (1776).

2. Anormalitat perquè probablement no es pot qualificar de *normal*, d'acord amb els paràmetres i estereotips que en conjunt hom té assumits, un subjecte polític amb tantes peculiaritats distintes de les dels altres subjectes polítics del seu àmbit geogràfic i històric més proper —el continent europeu— i que, malgrat tot, no ha pogut arribar fins avui conservant allò que el caracteritzava i el diferenciava com a objecte polític sobirà, i ens afanyarem a afegir que això es produeix no només per l'acció exterior, sinó també per l'actuació o omissió des de dins.

3. Víctor Ferro ens diu sobre l'usatge *Stratae*: «L'Usatge “Stratae” elabora treballósament, amb purs materials de l'alta Edat Mitjana, aquesta admirable formulació: “Stradas e vias públicas e aygüas corrents e fonts vivas, prats e pasturas, selvas, garrigas e rocas que son fundades en aquesta terra són de las Potestats [sobirans], no que ho hajan per alou [propietat plena], ne ho tengan en domini [superioritat feudal], mas que tots temps sien a empriu [dret d'ús] de llurs Pobles, sents tot contrast [lliurement] e sens servici sabut [pagament d'una prestació personal o real]”» (Ferro, 1999, p. 90).

4. Constitució de l'Observança, Corts de Barcelona de 1481, amb presència de Ferran II (Maspons, 1972, p. 52): «Poc valdria que nós i els nostres oficials féssim lleis si, després, nós no les haguéssim de complir».

I, per si tot plegat no fos prou, és l'únic estat plenament independent que no té categoria de regne i el seu sobirà no és un príncep, sinó un comte.

Tanmateix, anomalia o no, la realitat és que l'esperit del dret públic català és digne d'estudi i d'anàlisi, i això és el que faig en els meus treballs de recerca i, també, ni que sigui molt per sobre, en aquest article. Ens diu Francesc Maspons i Anglès en el resum del seu llibre *L'esperit del dret públic català*:

Dins el nostre règim, el poder moderador no és un home que encarna l'autoritat suprema, ni tan sols una assemblea o conjunt d'homes, sinó uns principis superiors, als quals les Corts i el rei estan subjectes alhora.

La seva primera base, per tant, és la igualtat social, per la comú subjecció de tots els seus elements a unes mateixes normes infranquejables; la qual cosa equival a dir que ho és la llibertat, perquè la conseqüència real de la subjecció és impedir l'abús de facultats del més fort.

D'aquesta proscripció de l'abús, neix la segona base, que és l'equitat, o sigui l'obligació de respectar la justícia en benefici d'altri; a la qual obligació correspon el dret d'ésser respectat.

Per aquest motiu, el nostre règim no es pot equiparar als règims doctrinàriament constitucionals del segle dinovè, puix que els supera en allò que constitueix precisament la seva essència. Perquè aquells es limitaren a canviar l'absolutisme de subjecte: el negaren al rei, però el traspassaren als organismes del poder legislatiu, i en definitiva el mantingueren; i el català de bon antuvi, va negar-lo alhora a tots els poders de l'Estat, els quals sotmet, sense exceptuar-ne cap, a afirmacions superiors a llurs facultats respectives (Maspons, 2006, p. 76-77).

S'entendrà millor el que volem significar, si desgranem els trets característics del tarannà d'aquest dret públic, i ho farem estudiant els poders de l'estat, començant pel poder legislatiu. Els monarques de la immensa majoria dels regnes europeus, a l'edat mitjana, no convocaven corts si no els era estrictament imprescindible; tanmateix, Catalunya, en aquest sentit, és una excepció capdavantera, car s'hi aplica el principi canònic «allò que afecta a tothom, que per tothom sigui aprovat».

Així doncs, més que en cap altre lloc del continent, era del tot assumit que l'òrgan titular de la potestat de sancionar normes supremes era la reunió del sobirà amb la representació del país en la Cort General: el sobirà junt amb les Corts està per damunt d'ell mateix tot sol.⁵ Així, es dona per acreditat que les lleis resultants d'aquesta «col·laboració» —constitucions, capítols i actes de cort— corresponien als pactes, que se sobreposaven a la potestat legisladora del príncep i la limitaven. Víctor Ferro ens diu, amb citació inclosa, el següent:

5. «Nos que valem tant com vós, jurem davant vós, que no sou millor que nós, que junts valem més que vós, i que us acceptem com a rei i sobirà sempre que respecteu nostres llibertats i lleis, però si no, no»: jurament dels membres de les Corts catalanes davant el comte rei de Catalunya en observança de les Constitucions del país. Un jurament d'aquestes característiques és absolutament impensable en qualsevol altra monarquia de l'època.

Hom considerava que en la Cort General era present la «república»⁶ o «cos místic» de Catalunya, amb el rei com a cap i els braços o estaments com a membres (Ferro, 1999 [1987], p. 197).

En els segles XI i XII els monarques legislaven generalment de manera unipersonal, tot i que amb l'assistència de la Cort, les assemblees i els parlaments en què intervenien. És a partir de Jaume I que la Cort evoluciona vers la Cort General. Però és el 1283 quan es produeix un fet transcendent i determinant: en la Cort celebrada a Barcelona per Pere II, el monarca dicta les disposicions de caràcter general amb el consentiment i l'aprovació de la Cort. A aquestes disposicions, se'ls reserva el títol de constitució. Apareix, doncs, per primera vegada a Europa, l'axioma que les constitucions emanen del sobirà, però havien d'ésser consensuades, lloades i aprovades per l'assemblea legislativa; en cas contrari, no serien constitucions. A Catalunya, doncs, la simple voluntat del rei ja no té força de llei si s'oposa a les constitucions. El príncep no pot legislar per si mateix i, a més, està obligat, també, a complir les constitucions, igual que els seus súbdits. Aquest particular sistema de govern és cabdal per a entendre les vicissituds i els esdeveniments de la història de Catalunya i, també, la manera de ser del natural del país.

Les Corts de Barcelona de l'any 1413 van demanar al rei Ferran I que accedís que els usatges, les constitucions i els capítols de cort fossin traduïts del llatí al català i, al mateix temps, s'ordenessin per matèries sota títols congruents. El contingut d'aquesta primera compilació, editada vuitanta-dos anys més tard —el 1495—, prové de més de dos segles anteriors amb la introducció modulada i incessant del dret comú, que era, bàsicament, el dret romà⁷ de Justinià juntament amb el dret canònic, l'imperial germànic i els usos feudals llombards, als quals s'afegiren el nostre feudalisme autòcton, col·leccions de dret feudal i compilacions de costums locals.

6. Reproduïm part de la citació que Víctor Ferro inclou en la nota a peu de pàgina núm. 34, p. 197: «Francesc de Gilabert (*Discursos sobre la calidad del Principado de Cataluña, inclinación de sus habitantes y su gobierno* [Lleida 1616], citat per Coroleu & Pella, *Cortes*, p. 155), intenta una curiosa interpretació de l'òrgan suprem de l'Estat català dins les categories aristotèliques: “[els nostres avantpassats] de la democràcia, que es el gobierno popular, tomaron el Brazo Real que representa al pueblo; pero porque no llegase a sobrada libertad, eligieron otro Brazo que es el militar, que representa la aristocracia o gobierno de pocos nobles, y porque no llegase a oligarquía, que es confederación de pocos con codicia de riquezas, eligieron un Rey, que es la monarquía, por cuya mano se pusiesen las cosas en ejecución; pero considerando que éste podía llegar a ser tirano, para impedirlo ordenaron que las leyes que este Rey hubiese de mandar ejecutar fuesen primero hechas con consentimiento de los Brazos arriba dichos, Militar y Real, anexando a ellos otro dicho Eclesiástico, porque fuesen las leyes generales para todos los estados: los cuales Brazos juntos representan un tribunal dicho Corte, la cual juntamente con el Rey hiciese las leyes con que su Majestad había de gobernarles...”» (Ferro, 1999, p. 197).

7. «El Derecho romano ocupa un lugar central en la historia jurídica de Occidente, junto al Cristianismo y la Filosofía griega. De él proviene la distinción entre posesión y propiedad, entre hechos y Derecho, las nociones de obligación, de contrato o de testamento. Y la virtud del derecho romano, la razón por la cual su aportación al orden social de Occidente no ha concluido, sino que sigue siendo fuente de inspiración de soluciones jurídicas, habiendo constituido en el ámbito europeo una especie de *ius commune*, una cultura jurídica común compartida, radica precisamente en que el mismo ha sido un Derecho jurisprudencial, es decir, científico, en vez de un orden impuesto por el legislador» (Falcón, 2010, p. 19).

Així doncs, la primera compilació —de l'any 1495— conté el que s'anomena *dret paccionat* i que té les peculiaritats evolutives pròpies que hem esmentat fins ara, mentre que en la segona compilació —dels anys 1588-1589— s'amplia el dret de les pragmàtiques amb noves disposicions posades al dia i inserint-hi, a més a més, el seu text literal. Pel que fa a la tercera, i darrera, compilació, hom es limità a reproduir íntegrament la segona. Va ser Prat de la Riba qui va dir allò que, d'altra banda, era i és un tret característic d'aquell tarannà històric: «[...] el dret és fruit de la consciència del poble, que, fent-lo a semblança seva i segons les seves necessitats, referma el seu sentit de nació».

En l'esperit del dret públic català, el concepte de *dret* que hi subjau és que no es tracta de la facultat d'ordenar, sinó de la facultat d'expressar, de manera que no s'atorga a l'autoritat cap poder per a instituir el dret, sinó que se la faculta per a convertir-lo en fórmules jurídiques que el puguin expressar; així doncs, la missió de l'autoritat no és crear el dret, sinó escriure'l amb l'objectiu que pugui ésser emprat com a mitjà per a assolir l'objectiu de la justícia. Diu Francesc Maspons:

El dret i la justícia que el legislador expressa en formular la llei, són anteriors i superiors a ella; la funció legislativa és l'instrument que els recull i els presenta en forma concreta i fàcilment recordable (Maspons, 2006, p. 24).

Pel que fa al poder executiu, efectivament, corresponia a la prefectura de l'estat a través de la figura del cap de l'estat, que és el sobirà, subjecte sempre a l'observança escrupolosa del marc constitucional i dels altres drets inherents, i que manté una preeminència major que la que tenen els actuals monarques caps d'estat, però sempre dins del marc jurídic i mai per damunt d'aquest: a Catalunya el príncep no pot sancionar lleis generals sense l'aprovació i el consentiment de les Corts, basant-se en el pacte com a mecanisme bàsic de la constitució política del Principat, tant pel que fa a la funció legislativa, com a vincle jurídic que obliga el mateix comte rei limitant les seves facultats, com per la impossibilitat de modificar-lo unilateralment atès el seu sotmetiment al marc legal. El cap d'estat aplica, i fa aplicar, les lleis, ajustant-se a aquestes tant en el fons com en la forma.⁸

La fórmula de jurament del successor de la corona en vida del rei, en el qual les corts fan constar, cada cop que s'esdevé el jurament d'un successor al tron, que es tracta d'un acte merament voluntari, i no pas d'una obligació, ja ens informa que estem davant d'una

8. Malgrat això, existia una figura, la de les anomenades *regalies*, que era com una sèrie de drets concrets vinculats íntimament al monarca *ossibus affixae* (“unides als ossos”). Les regalies no es corresponen amb cap figura ni mecanisme jurídic dels que tenim vigents avui dia en el dret públic. Reproduïrem el que ens en diu Víctor Ferro: «Podem dir, repreneu la definició d'un jurista de l'època, que “les regalies, en termes generals, són aquells drets que pertocquen a l'emperador, al rei o al senyor suprem que no reconeix superior”, és a dir, al sobirà. Les regalies es classificaven, segons l'origen, en regalies de dret comú, ço és, derivades del dret romano-canònic, rebut com a supletori a Catalunya, i en els procedents dels usatges i constitucions de la terra; segons llur naturalesa, en eclesiàstiques i seculares; per llur importància, en majors i menors, segons que fossin exclusivament del príncep o que poguessin ésser adquirides pels inferiors (barons i comunitats) [...]» (Ferro, 1999, p. 35).

institució de caràcter paccionat. Aquesta és la doctrina predominant al segle XVII, basada en la tradició de la submissió espontània dels catalans a Carlemany en el decurs del seu regnat i, per tant, de caràcter originàriament electiu.⁹

El monarca comparteix l'exercici de la potestat legislativa amb els braços, situació que només es produeix en la Cort General. La convocatòria de la Cort General és competència exclusiva del comte rei, la qual és indelegable fins i tot en cas d'impediment del rei, llevat que la lloctinència estigui regida per la reina o per un príncep de sang, però amb el consentiment de la Cort General.

El cap d'estat pot dictar normes generals en forma de pragmàtica, sempre que no entrin en contradicció amb les lleis generals paccionades, facultat, tanmateix, força àmplia en teoria i molt reduïda a la pràctica. La seva potestat legislativa també s'estén a l'expedició de diversos preceptes de rang inferior —seria l'equivalent al que avui són les normes que emanen del poder executiu: decrets, ordres—, que, en cap cas, no poden vulnerar ni contradir les lleis paccionades, generals o particulars, cosa que en produiria la nul·litat.

La potestat judiciària està en mans del rei, amb la limitació que els braços han de participar en la interpretació de les lleis de la mateixa manera que la seva intervenció és imprescindible per a elaborar-les. No obstant això, el monarca, a través del seu lloctinent i de la Reial Audiència de Catalunya, té competència exclusiva per a jutjar l'abast dels privilegis que la monarquia ha anat atorgant; també pot dictaminar sobre la validesa dels despatxos de la Cancelleria General de la Corona i sobre tot el que correspon al nomenament d'oficials reials.

El comte rei té reservat, com a competència pròpia, el nomenament de: canceller, regent de la Cancelleria, doctors de l'Audiència, jutges de cort, portantveus del general governador, mestre racional, regent de la tresoreria, batlle general, advocat fiscal patrimonial, veguers i llurs assessors, sotsveguers, alguns batlles reials i jutges de taula. I té dret a presentar candidats a l'arquebisbat, als bisbats i als càrrecs eclesiàstics de pes de Catalunya.

Finalment i en relació amb el cap de l'estat, cal afegir que el comte rei no pot imposar de manera unilateral càrregues fiscals, sinó que ha de convocar la Cort General —que per costum constitucional era la manera preceptiva de demanar-ho—, amb la sol·licitud prèvia als estaments i de manera prou convincent, atès que els representants del regne maldaven per evitar que qualsevol concessió puntual acabés engendrant un dret permanent. És prou significatiu el fet que el mateix monarca, així com tota la seva família, estaven obligats a pagar els drets de la Generalitat.

Fins aquí hem analitzat les institucions; ara toca estudiar el sistema normatiu que va informar i impregnar el dret públic català anterior al Decret de Nova Planta. Pel que fa al dret, per molt que pugui sorprendre que a l'hora d'estudiar l'edat mitjana es pugui parlar del principi de legalitat, en el cas de Catalunya s'ha de fer, i s'ha de fer amb convicció, com si es tractés d'un estat de dret actual.¹⁰ Totes les autoritats, àdhuc el sobirà, estaven sotmeses a la llei —sempre

9. Aquesta doctrina i aquest argument foren cabdals a l'hora de justificar el trencament amb Felip III (IV de Castella) el 1640 i reconèixer Lluís XIII de França com a comte de Barcelona, Rosselló i Cerdanya.

10. Més enllà i deixant de banda les reticències personals pel que fa a aquest concepte d'*estat de dret*,

insistent, però, en aquest principi bàsic de l'esperit del dret català que no és la llei la que crea el dret, sinó que només es limita a expressar-lo—, però per si això ja no fos suficient, quan es parla de la reparació dels actes lesius, la llei dona una solució que ens atrevim a emmarcar dins l'aplicació rigorosa dels principis d'eficiència, eficàcia i celeritat. Així, la mateixa norma que regula l'exercici de les potestats públiques, aporta la solució al problema que es planteja tot establint que si els actes il·lícits de l'administració són nuls o anul·lables, no té cap sentit haver d'esperar que l'oficial responsable de l'il·lícit respongui davant d'un judici de taula,¹¹

reticències que justificaré i desenvoluparé més endavant en un altre treball específic. Segons la definició del Termcat, l'estat de dret és un «[m]odel d'estat on regeixen la divisió de poders, la supremacia i reserva de llei, el reconeixement i la garantia dels drets i llibertats fonamentals dels ciutadans, el principi de legalitat de l'Administració pública, el control judicial ordinari de la potestat reglamentària i de la legalitat de l'activitat administrativa i el principi d'integritat patrimonial en cas de lesió de drets o béns per raons d'interès públic». El que ens grinyola és la supremacia de la llei, concepte contrari al que aquí estem dient. Recordeu: «La llei no és el dret, sinó una manera d'expressar-lo. És un pacte entre autoritat i governants. Si el poble no l'accepta, no l'obliga. En aquest sentit, el dret català avantposa l'interès de la justícia a l'observança de la llei». Per a no allargar-me més, només recordaré que el Regne d'Espanya, en nom de l'estat de dret, ha desenvolupat una veritable i implacable guerra judicial (*lawfare*) contra Catalunya. Per tant, estat de dret i garantia dels drets i les llibertats fonamentals dels ciutadans pot arribar a ser un veritable oxímoron.

11. La purga de taula fou una institució disciplinària, de fiscalització i d'exigència de responsabilitats sobre els fets i les actuacions dels funcionaris públics en l'exercici del seu càrrec. Aquesta institució s'incorpora en el dret europeu medieval a partir del dret romà i encara hi roman. En el cas de Catalunya, la institució perdura amb el nom de *purga de taula* fins al Decret de Nova Planta, malgrat que la seva desaparició és més com a conseqüència de la inactivitat de la mateixa institució que no per una derogació explícita.

El «judici de taula» o «purga de taula» és un procés de depuració de responsabilitats dels oficials reials —estaven subjectes al procediment veguers, sotsveguers, batlles, sotsbatlles, corts, assessors, jutges ordinaris, carcellers i altres oficials menors, com els saigs—, al qual s'havien de sotmetre cada tres anys, quan finalitzaven el mandat, i en el qual, només si hi havia una denúncia a instància d'una part —mai d'ofici—, se sotmetien a judici durant quatre mesos. Finalitzat aquest termini i una vegada dictada la sentència en el darrer d'aquests quatre mesos, podien continuar en el càrrec durant un altre període igual, si la sentència era absolutòria, o bé havien d'abandonar la funció pública i pagar les penes que se'ls haguessin imposat, si la sentència era condemnatòria. Finalment, hi havia una fase d'apel·lació de dos mesos més, si l'oficial condemnat presentava un recurs, o bé, en el supòsit d'absolució de l'oficial, podia presentar el recurs el denunciant.

La institució de la purga de taula era un procediment generalitzat, ordinari i sense excepcions, automàtic i periòdic, d'exigència de responsabilitats, en forma de control *a posteriori* de la gestió en l'exercici del càrrec, a tots els oficials reials, «oficials e persones qui haran usat de jurisdicció» —funcionaris públics, en definitiva—, en forma de judici contradictori i, per tant, amb caràcter i encasellat com a dret disciplinari. No obstant això, si una vegada obert el procediment no hi havia cap denúncia, no es feia cap judici i el procediment es tancava. Es reglamentava mitjançant constitucions promulgades durant els regnats de Pere II el 1283, Alfons II el 1289 i Jaume II en les corts Barcelona de 1299, de Lleida de 1301 i de Barcelona de 1311.

És important destacar que tots aquests oficials, com a requisit previ i indispensable per a desenvolupar la seva funció, havien d'haver dipositat garanties —una fiança— en el moment de començar a exercir llur càrrec, de manera que no podien iniciar la seva funció sense que el jurament i la fermança no haguessin estat efectuats.

La purga de taula és un procediment que jutja els fets, les accions, les omissions, les negligències, les actuacions i les conductes dels funcionaris públics en l'exercici del seu càrrec i en el desenvolupament de les seves funcions, realitzats contra el sistema normatiu vigent al país, en perjudici del monarca i/o dels particulars. En la purga de taula no es jutjava mai la possible i/o presumpta conducta delictiva personal en afers particulars, que havien de ser tractats mitjançant la justícia ordinària. L'ordenació de Jaume II del 1311 fa una relació detallada

sinó que en aquest cas —d'acord amb allò instituït en la Constitució de l'observança o *Poc valdria*—, basant-se en el fet que es declaren nul·les *ipso facto* «qualsevol letres, provisions, manaments, comissió o comissions ab carta o sens carta» contràries a aquelles lleis, fetes pel mateix rei, pel primogènit o lloctinent, pel governador o portantveus del governador o per qualsevol altre oficial reial, s'impedeix de soca-rel l'actuació il·lícita, aturant-ne el curs, per a evitar així danys majors.

En matèria de dret, en cap altre país com a Catalunya el concepte de *pacte* com a fixació, objectivació i creació de normes queda reflectit de manera tan preeminent en el seu ordenament jurídic públic com a fonament de la legislació positiva i garantia del principi de legalitat, tant per al poble com per al sobirà. Formalment, tot el dret vigent a Catalunya, incloent-hi el públic, era o bé paccionat o bé consuetudinari, ja sia de manera directa, ja sia per implicació.

Sobre el dret consuetudinari¹² —el costum fa llei—, s'ha de dir que és la base material de tot el sistema jurídic del Principat, de manera que allò que era costum, s'acabava imposant, o bé reconegut pels tribunals, o bé recollit en les mateixes lleis. El costum general, en forma de llei paccionada tàcita, té la mateixa eficàcia i força d'obligatorietat que les lleis promulgades en corts. De la mateixa manera, el costum local s'assimila al privilegi contractual. Les corts reconeixen la supremacia del costum convertint-lo en norma legislativa. En concret, a les Corts de Montsó de 1470 es reconeixen determinades facultats als ens locals de les ciutats, viles i llocs, perquè prèviament el costum ja les havia

d'allò que haurà d'ésser objecte d'instrucció del sumari i jutjat mitjançant la purga de taula.

Aquesta relació de les matèries objecte de fiscalització és la següent:

- a) negligència en la custòdia i el manteniment de la jurisdicció i els drets regis;
- b) furt, frau monetari o una altra acció que ocasioni dany al rei i perjudici de llur jurisdicció;
- c) violació i manca d'observança de les constitucions, de les ordenacions de les Corts generals i de les lleis en general;
- d) prevaricació, concussió (abús, prevaricació), extorsió, suborn i qualsevol altre guany il·lícit;
- e) injúries a universitats (municipis), prelats, eclesiàstics, ciutadans homes rics, cavallers o persones d'altra condició,
- f) tots els altres fets que es puguin considerar delictius i que siguin realitzats en l'exercici del càrrec.

Quan els oficials tenien taula, havien de dipositar els salaris als jutges i els era prohibit sortir de la ciutat o vila on se celebrava el judici sense permís explícit en el decurs dels cinquanta dies següents. Els jutges convocaven, mitjançant crides, els possibles reclamants a presentar càrrecs durant el termini del mes següent.

Per descomptat, el «judici de taula» no havia de finalitzar sistemàticament amb la condemna dels funcionaris públics, sinó que més aviat s'esdevenia el contrari, car l'acabament normal era l'absolució i, per tant, el retorn a l'exercici del càrrec. Conclòs el procés, els oficials sotmesos a «inquisició» podien emprendre accions contra aquell que havia exercit l'acusació i no havia presentat proves, de manera que aquesta doctrina també representava un límit a l'abús de la denúncia sense fonament, per motius d'odi, animadversió i/o similars.

En tot cas, la condemna de tot oficial del qual s'acreditava la culpabilitat, comportava la impossibilitat de tornar a exercir qualsevol càrrec i ofici reial.

12. Ens diu Maspons: «El resum de la doctrina catalana sobre la força del costum és concretat en l'adagi popular que diu: “tractes rompen lleis”. Socarrats repeteix el mateix concepte amb aquestes paraules: [...] el costum té tanta força com el pacte. I el pacte és la màxima expressió de la llibertat civil, com ensenya un altre adagi que diu: “tracte és tracte”; és a dir, el pacte és llei» (Maspons, 2006, p. 35).

consagrat. Cal afegir que la fórmula corrent d'invocar la llei en les constitucions solia ser: «Desitjants que los Usatjes de Barcelona, Constitucions de Cathalunya, Capítols de Corts, Usos, Pràctiques e consuetuds [...]».

Sobre la prelació de les fonts de les normes que integraven el dret positiu a Catalunya, la jerarquia de les normes era la següent: lleis paccionades i costum general, dret comú, doctrina i equitat. Així, direm que estava encapçalada per les constitucions i altres drets i costums en sentit ampli, amb l'asimetria d'ambdós elements constitutius; regia el principi que la nova norma derogava l'anterior en allò en què eren incompatibles; la norma general no anul·lava la local o la particular si no en feia menció explícita; els privilegis no podien ésser perjudicats per altres privilegis, ni revocats sense una causa justa, i els pronunciaments judicials estaven per sobre de les disposicions de caràcter administratiu.

En l'esperit del dret català, la norma constitueix la garantia de tots els drets i, per tant, de la llibertat —que constitueix la raó de ser i el pressupòsit tàcit de tot el seu ordre institucional— que representa l'existència d'un judici equitatiu i que deriva de la manta vegades citada —sinònim, d'altra banda, de la seva altíssima importància— constitució *Poc valdria*, fonamentada en l'usatge *Alium namque*,^{13,14} «tenguessen justícia e jutjassen per dret», del qual es desprenen dos preceptes: el primer és que el rei, en acceptar la seva dignitat i jurar aquest usatge, s'obligava contractualment a fer justícia; el segon, que no n'hi ha prou que el príncep —i els seus oficials— apliqui la norma, sinó que ho ha de fer amb subjecció estricta a la llei, en un judici —amb cognició de causa— imparcial i just. L'esperit d'aquella doctrina és que ningú no podia veure alterada la seva situació jurídica si no era per ministeri de la llei general o en virtut d'una sentència judicial resultant d'un procés ajustat al dret.

L'esperit del dret públic català informa tota la cosa pública i és en aquest sentit que, ultra el que hem esmentat fins ara, cal destacar també altres característiques que ens interessa poder contextualitzar pel seu abast i pel seu contingut, com, per exemple, el caràcter representatiu i no deliberant del veguer i del batlle davant els òrgans col·legiats de l'ens local, atès que no intervenen en les reunions del consistori. També, i en el mateix sentit, cal remarcar que l'administrador en cap —conseller en cap, paer en cap, cònsol en cap, jurat en cap o procurador en cap— només intervenia —si més no, en el cas de Barcelona— en les votacions per a desfer un empat. Aquesta fórmula de separació de la part executiva i legislativa de la

13. «Si s'ha dit, amb justícia, que la constitució “Poc valria” representa, amb les altres del títol “De observar constitutions”, la culminació de l'edifici de la juridicitat catalana, es pot assegurar que l'usatge “Alium namque” n'és el fonament» (Ferro, 1999, p. 334).

14. Usatge *Alium namque*: «Altre noble, honest e profitós usatge meseren los sobredits prínceps, que ells tengueren, e lurs successors manaren tenir per tots temps, ço és que tenguessen cort e gran companya, e fessen condit, e donassen soldadas, e fessen esmenas, e tenguessen justitia e jutjassen per dret, mantenguessen lo opremut, e acorreguessen al assetjat, e quant volguessen menjar que fessen cornar, que tots nobles e no nobles, se venguessen dinar; e aquí partissen los vestiments que haurian, entre los magnats e enfre lur companya; e aquí manassen host ab què anassen a destruir Espanya (terra de moros), e aquí fessen cavallers novells» (Pau MOGAS LÓPEZ-NIETO, «Usatge “Alium namque”, el mandat dels prínceps al Principat de Catalunya», *Paüm'n* [blog]; <<https://paumogasln.blogspot.com/search?q=Alium+namque/>> [consulta: 21 febrer 2022]).

merament formal i representativa de l'ens local, és una de les altres característiques destacades d'aquest model de dret públic.

Cal subratllar també, pel que fa a la contractació de personal al servei de la cosa pública, que sobre aquest personal a Catalunya regia la norma que no es podien crear nous oficials sense una base legal, regla consagrada, essencialment, de cara als oficis locals. Així, els oficis públics estaven ocupats per oficials —el que avui dia són els membres de la funció pública—, la divisió dels quals l'hauríem de fer prenent en consideració quatre paràmetres diferents: *a)* per la tasca desenvolupada, trobem els encarregats de fer justícia i els de la resta de la cosa pública; *b)* pel rang, els oficials superiors —els que estaven en l'òrbita del sobirà i del lloctinent— i els inferiors, que eren tota la resta i que moltes vegades coincidien amb els oficials locals; *c)* per l'autoritat de qui depenien, els oficials reials i els oficials baronials; i *d)* per la relació contractual, els oficials ordinaris —els que, malgrat el decés de qui els havia designat, continuaven exercint llurs funcions— i els oficials delegats —els que avui dia serien els càrrecs de confiança—, que cessaven automàticament amb la desaparició de la persona que els havia delegat. Cal ressaltar que en aquests oficis la negligència era considerada delictes, per això estaven sotmesos a taula —depuració de responsabilitats, com explico més enrere, en la nota a peu de pàgina número 11.

És especialment rellevant la creació, per primera vegada en la història, d'un tribunal específic de garanties constitucionals. En defensa de la legalitat paccionada, es crea el Tribunal de Contrafaccions, institució que garanteix l'aplicació de les constitucions catalanes i resol de manera suprema davant qualsevol acció per part del rei, o dels oficials del rei, contrària a l'ordenament constitucional vigent. La Constitució de l'observança, que, com s'ha dit, és la culminació de l'estructura institucional de Catalunya, estableix el principi que el rei està sotmès a les constitucions catalanes. Però no va ser fins a les Corts de 1701-1702, que, ironies de la història, el rei Felipe IV —V de Castella— va aprovar la creació del Tribunal. El Tribunal de Contrafaccions va quedar configurat com un tribunal de garanties constitucionals i estava format de manera paritària pels representants del rei i els representants dels tres braços. Permetia així garantir l'ordenament jurídic amb la coparticipació de les institucions del Principat i dels oficials reials. Va assumir l'atribució que fins llavors havia pertangut en exclusiva a la Reial Audiència de Catalunya i fou abolit pel Decret de Nova Planta.

Com a recapitulació, citarem el que Víctor Ferro ens diu sobre el realisme jurídic i el positivisme històric a Catalunya:

[...] a Catalunya, tal cosa era lícita i tal altra prohibida i les coses s'havien de fer d'aquesta o d'aquella manera no en homenatge a la coherència teòrica sinó perquè en tal o tal altre moment així s'havia acordat, expressament o tàcita, entre la potestat suprema, d'una banda, i un individu, una corporació, un estament o tota la comunitat política, de l'altra. [...] Veiem així com, a Catalunya —que es va mantenir estrictament fidel a aquesta concepció mentre d'ella va dependre—, en qualsevol argumentació jurídica, fins a principis del segle XVIII, hom citava amb naturalitat i pertinença colpidores, disposicions que dataven de feia dos, tres, quatre, cinc i sis segles abans i que eren elements actius i fecunds del sistema jurídic vigent. [...] després de les grans reformes del regnat de Ferran el Catòlic, tots els conflictes es plantejaven —i es podien plantejar— en termes de dret i no pas de doctrina política (Ferro, 1999 [1987], p. 430-431).

3. EL DRET PÚBLICA CATALÀ EN ELS SEGLES XVIII, XIX I XX

Com ja hem posat de manifest, una cosa és el dret públic català propi i una altra de ben diferent és el dret públic fet a Catalunya dins el marc jurídic espanyol, així com la cultura jurídica dominant, que eren —llevat del cas de la República, quan hi ha un veritable intent de trencament amb el marc estatal—, i són, els de l'Estat espanyol, de manera que qualsevol intent de nous plantejaments i de doctrines innovadores s'havia —i s'ha— de contraposar a la continuïtat dels esquemes coneguts i s'ha d'enfrontar a la realitat del context jurídic dominant, sempre contrari a qualsevol interpretació diferent dels estàndards del model administratiu «normal» i distinta del discurs oficial. Afirmar el professor Xavier Arbós:

El dret positiu és ordenament, com és obvi, però viu a través dels juristes que l'interpreten, l'apliquen i n'orienten l'evolució. La doctrina acompanya els projectes, disposada a perfilar les institucions reivindicades i a redactar les normes que es volen aplicar un cop produït el canvi polític. El dret és la tecnologia de la governació, des de l'adveniment de l'Estat modern, i el saber jurídic (el «Dret», amb majúscula) és un recurs intel·lectual indispensable per al poder. En aquest sentit, el coneixement i les opinions dels juristes catalans són un element que cal tenir en compte pel que poden haver influït en la definició del dret públic propi (Arbós, 2010, p. 23-24).

Tampoc no podem ignorar una realitat, tan crua com es vulgui, que es reflecteix en una manca d'interès i un tarannà acomodatiu generalitzat que impediressin —i impedeixen— un desenvolupament cert i imaginatiu d'un dret públic propi, conseqüència d'una estesa mentalitat regionalista —o autonomista radical— en contraposició a la independentista espiritual —segons la definició de Josep Maria Casasús—,¹⁵ en el sentit que molt sovint el regionalista/autonomista oblida que és catalanista i s'abandona a allò que resulta més senzill, més còmode, sense complicar-se la vida. En el pròleg del llibre *Estudis per a una llei de governs locals de Catalunya, 2007-2011*, Enric Argullol ens diu:

[...] en comprendre tants aspectes de la ordenació del règim de les entitats locals apareixen diverses perspectives de manera que en ocasions domina la continuïtat dels esquemes coneguts, mentre en altres es fan propostes noves imaginatives. La primera nota és comprensible ja que el pes de la regulació local té arrels molt profundes, com posen de relleu les successives legislacions locals —o projectes normatius— al llarg dels segles XIX i XX. La segona característica és particularment interessant ja que trenca amb allò que podríem anomenar el pensament administrativament correcte. Anar per aquest camí, que té òbviament riscos, és més engrescador i concita la crítica i el debat més animat (Renyer, 2011, p. 30).

En aquesta mateixa línia, Víctor Ferro es mostra sorprès per la celeritat amb què els juristes del país abandonaren el dret públic propi aprofitant l'ensulsiada del marc jurídic

15. Josep Maria CASASÚS, «Bells “christmas” en català», *ARA*, 1 de desembre de 2016.

propiciada per la derrota del 1714. Segons el que es desprèn d'allò que aporta Ferro, aquesta avinentesa es dona a causa de dues circumstàncies cabdals: la primera és que intel·lectualment a Europa s'imposava un nou model absolutista —per tant, el dret públic català formava part d'un marc jurídic del passat—, i la segona és la manca d'interès pràctic i la comoditat que proporcionava no haver d'anar a contracorrent. Diu Ferro:

Sobta, però, de comprovar com, en un parell de generacions, s'evaporà el record d'unes institucions que semblaven arrelades en la mateixa entranya física de la terra, especialment en uns juristes que feien servir cada dia el recull de lleis del país i els autors que tan fidelment les havien glossades (Ferro, 1999, p. 456).

Més alarmant encara és l'estranya persistència d'aquell oblit i d'aquesta inhibició en qüestions de dret i institucions públiques un cop canviat aquest panorama ideològic i polític. Cert que les noves concepcions que el substituïren continuaven, amb uns altres punts de partida, la línia voluntarista i eren, per tant, alienes a la tradició institucional de Catalunya, i es movien, endemés, en el marc d'un Estat nou, molt més ample. Potser per això el particularisme jurídic i institucional de la Catalunya moderna s'ha concentrat en el dret privat i ha predominat llargament davant el problema del dret públic un desinterès entre cínic i malfiat (Ferro, 1999, p. 460).

És en el segle xx quan es produeixen tres parèntesis d'aquesta deriva general: el de la Mancomunitat, a partir del 1914, i el de la República, a partir del 1931, un període a tot estirar, essent generosos i sumant-los tots dos, de dinou anys, onze anys de la Mancomunitat de Catalunya (1914-1925) i vuit anys de la Generalitat republicana (1931-1939); i un darrer període d'una mica més de trenta anys que arrenca de la resta uració de la Generalitat efectuada pel règim del 1977 i que perviu fins avui, període, endemés, en el qual es promulguen les lleis de divisió i ordenació territorial —un veritable trencament amb el model vigent—. Dos intents més de desbordar el marc existent, malgrat els bons propòsits, van quedar en no res: el *Llibre blanc de la funció pública catalana*, el 2005, i la proposta ja esmentada i reflectida en el llibre *Estudis per a una Llei de governs locals de Catalunya 2007-2011*, el 2011. Malgrat tot i amb tot, es constata, malauradament, que la immensa majoria de juristes del país desconeixien, i desconeixen, l'existència d'un dret públic propi i, per tant, ni tan sols es plantegen, ni s'han plantejat mai, cap altra realitat que la del model imperant.

3.1. LA MANCOMUNITAT DE CATALUNYA

Mitjançant el Reial decret de 18 de desembre de 1913, sobre mancomunitats provincials, i a l'empara de la Llei provincial del 29 d'agost de 1882, es van regular i permetre la constitució i l'organització mancomunada dels poders i recursos econòmics de les diputacions provincials. Aquesta llei, que fou el resultat d'un llarg procés ple d'incidències —és un projecte que es planteja per primera vegada el 1908—, fou la que proporcionà els fonaments jurídic per a la constitució de la Mancomunitat de Catalunya el 6 d'abril de 1914.

És així com, dos-cents anys després de la pèrdua de les institucions catalanes, per primera vegada apareix una institució política de caràcter nacional amb l'objectiu nítid de recuperar aquell esperit del dret públic català: «[...] recuperar la capacitat de la gestió administrativa de les antigues Corts Catalanes».

És, doncs, després de dos-cents anys, la primera experiència de desenvolupament d'un determinat dret públic català —o, per a ser més rigorosos, d'un dret fet a Catalunya sotmès al marc jurídic del Regne d'Espanya— amb voluntat explícita d'enllaçar, en la mesura que es pugui, amb el llegat del veritable dret públic propi. Acollint-se, doncs, a l'esmentat Reial decret de 18 de desembre de 1913, les províncies de Barcelona, Girona, Lleida i Tarragona s'uneixen indefinidament per a constituir la Mancomunitat de Catalunya, que es regeix per les disposicions del seu estatut de constitució i pels acords de l'Assemblea, i del Consell, en exercici de les seves atribucions i per a finalitats exclusivament administratives.

Cal advertir que no es produeix una descentralització de l'estat a favor de la Mancomunitat, sinó que estem davant del que cal considerar com un inici de concentració regional de competències únicament a través de serveis i recursos propis, atès que passen a ésser atribucions de la Mancomunitat només tots els serveis i totes les funcions que la legislació provincial vigent permet establir i exercitar a les diputacions provincials, que són les que li deleguen. Això, afegit a grans dosis d'enginy, habilitat i innovació, és el que dona lloc que una «simple» concentració regional de competències acabi esdevenint una veritable obra de govern. Argullol ho expressa així:

Quan hom repassa les fites del catalanisme polític en la seva projecció institucional es constata el caràcter innovador de les propostes que finalment s'implanten. No ho dic tant com un elogi sinó com la constatació que s'ha buscat fórmules que no són la mera repetició d'aquelles que són conegudes en aquell moment (Argullol, 2015, p. 45).

Així, les competències sobre les quals la Mancomunitat podia desenvolupar la seva activitat eren les de cultura i instrucció, camins i ponts, obres hidràuliques i ferrocarrils, telèfons, agricultura i serveis forestals, beneficència i sanitat, política social i finances.

És, doncs, en aquestes àrees que es genera dret públic a través dels acords i les resolucions corresponents de caràcter administratiu, certament, però indefugiblement amb un marcat tarannà polític i com a resultat de la suma d'iniciativa, enginy, clarividència, decisió i valentia, així com d'elements propis de l'esperit, l'ideari —el catalanisme polític—, la filosofia, els principis i els homes que han estat a l'origen del procés de constitució de la institució. Clara Isabel Velasco ho il·lustra de la manera següent:

Hem emfasitzat que la Mancomunitat no tenia capacitat legislativa, però això no vol dir que estigués mancada d'una certa capacitat normativa. La seva capacitat de crear normes, no només de dictar simples actes administratius, sinó de dictar normes d'obligat compliment general, estava vinculada a l'exercici, a la gestió o a la posada en marxa dels serveis que fossin de la seva competència (Velasco, 2015, p. 89).

Es promulguen disposicions de caràcter normatiu que alteren el context existent i disposen la posada en marxa de polítiques, accions i actuacions que en la majoria dels casos retrobem en els fonaments de la Generalitat republicana i que en bona part perduren fins avui dia.¹⁶ Afirmar Arbós:

L'obra de la Mancomunitat es manté encara com una referència de gestió pública modernitzadora, i la força de l'impuls de vertebració del país encara perdura (Arbós, 2010, p. 32).

L'obra de la Mancomunitat va ser extraordinària, i el mèrit rau probablement en la capacitat d'utilitzar amb talent i empena un marc competencial migrat: diríem que es va saber exercir l'autogovern (Arbós, 2010, p. 39).

3.2. LA GENERALITAT DE L'ANY 1931

Amb la proclamació de la República Catalana, convertida posteriorment en Generalitat de Catalunya, es produeix un veritable acte revolucionari i de trencament amb l'ordenament vigent. En el decurs d'aquest curt període és on trobem una producció —i encara més intents de fer-ho— de dret públic català propi al marge del context jurídic precedent, malgrat que hom reconeix la influència d'aquest en la seva gènesi i que es pateix la preeminència d'aquest en la seva aplicació, una vegada passats els inevitables sedassos de les institucions i els tribunals espanyols.

De la producció normativa d'aquesta etapa, en destacaríem: el Decret de restabliment de la Generalitat de Catalunya, del 1931; l'Estatut d'autonomia del 1932 —mitjançant la llei que atorgava al Principat de Catalunya un règim d'autonomia, aprovada pel parlament espanyol el 9 de setembre de 1932—; l'Estatut interior de Catalunya, del 1933; la Llei municipal de Catalunya, del 1933; la Llei i el Decret de majoria d'edat, del 1934 i el 1936, respectivament; les lleis de pressupostos dels anys 1933, 1934 i 1936; la Llei de creació del Tribunal de Cassació de Catalunya, del 1934; la Llei de contractes de conreu, del 1934; la Llei de cooperatives, del 1934, i els decrets que establien la jornada de quaranta hores setmanals, del 1936.

La tesi de Maspons és que la proclamació de la República el 14 d'abril de 1931 és un veritable acte de sobirania, tal com posa de manifest en el valorat —tan enormement important com escassament conegut— dictamen del 12 de febrer de 1932, *La Generalitat de Catalunya i la República Espanyola*:

16. Institucions i actuacions creades i desenvolupades per la Mancomunitat de Catalunya que perduren avui dia: l'Institut d'Estudis Catalans, l'Escola d'Administració Pública de Catalunya, la Biblioteca de Catalunya, l'Escola Industrial, l'Escola Superior dels Bells Oficis, una profusa promulgació de polítiques educatives, una reeixida estratègia de polítiques socials i d'atenció a les persones, i una iniciativa cabdal en infraestructures viàries, xarxa de ferrocarrils, comunicacions —telèfon— i obres hidràuliques.

El decret del Govern provisional de la República Espanyola, de 9 de maig de 1931, els preceptes del qual *fixan el règimen provisional* de relació entre la República i la Generalitat, als seus articles 1 i 5 reconeix de competència exclusiva de Catalunya, la formulació i aprovació de l'Estatut que l'ha de fixar per al successiu.

No essent, doncs, Catalunya, un Estat vassall, ni un Estat protegit, té la plenitud de facultats que corresponen als que gaudeixen plena independència, que, en els termes de l'*Avis consultatif*, vol dir plena sobirania (Maspons, 2006b, p. 72-73).

A partir, doncs, de la proclamació de la República Catalana, tot el conjunt del dret eixit de les institucions catalanes és dret públic català. El mateix dictamen estableix doctrina i, com ja s'ha dit, són els juristes quan interpreten el dret positiu els que estableixen doctrina.

L'esmentat dictamen del 12 de febrer de 1932 centra tot el seu treball a demostrar jurídicament que Catalunya continua essent un estat que no ha deixat de ser-ho malgrat la caiguda del 1714. En paraules d'Hèctor López Bofill sobre aquest dictamen:

La seva tesi, en essència, és que la proclamació de la República Catalana el 14 d'abril pel President Francesc Macià confirma els atributs d'Estat del poder públic català, de manera que les relacions entre la República Catalana i la República Espanyola, com ho demostra l'anàlisi dels decrets aprovats pel govern català i pel govern espanyol en els dies successius, s'ajusta a la idea d'un pacte entre entitats sobiranes (López, 2006, p. 105).

Maspons i Anglasesell ens diu que «Catalunya va ésser un Estat amb plena sobirania fins a 1714». El mateix Decret de Nova Planta del 1716 no pot evitar continuar reconeixent l'existència de Catalunya com a estat quan fa una referència constant al «Principado de Cataluña» —«Nueva Planta de la Real Audiencia del Principado de Cataluña»— o bé a les Constitucions catalanes, com he posat de manifest en altres treballs. Aquesta realitat ens porta directament al dia d'avui, passant per la restauració de la Generalitat l'any 1977 i pel dictamen esmentat de Francesc Maspons, tal com veurem més endavant.

Tot amb tot, el període fou curt i ple de vicissituds diverses —fets del 6 d'octubre de 1934, que originaren la suspensió de l'autonomia fins a principis del 1936, després de les eleccions generals del 16 de febrer, i esclat posterior de la Guerra Civil—, però el conjunt de la normativa aprovada fou en general força interessant i remarcable, digna d'un intens i acurat estudi que, malauradament i en sintonia amb el lament de Víctor Ferro, encara no s'ha produït de manera generalitzada. Ho constata contundentment Enric Argullol:

[...] la Universitat de Barcelona durant tot aquest període [la Mancomunitat de Catalunya] pel que fa a la Facultat de Dret estarà absent. Com també ho va estar durant el període de la Generalitat republicana. Hi ha una dada que és molt significativa: l'any 1939 el règim franquista va depurar a la Universitat de Barcelona 130 professors dels quals només 11 eren de la Facultat de Dret; d'aquests 11, 8 explicaven economia ja que no hi havia Facultat d'Economia en aquells moments. És una dada que posa molt de manifest que la Facultat de Dret, i d'alguna manera l'aparell jurídic, s'estava movent en unes coordenades molt distintes d'allò que estava passant en el país (Argullol, 2015, p. 53-54).

Entre la normativa promulgada que cal subratllar, en relació amb la cosa pública local, hi ha la Llei municipal de Catalunya, que fou una fita extraordinària, moderna i progressista i que, malgrat el seu curt període de vigència, va deixar una forta empremta que s'allarga en el temps i fins i tot arriba a influenciar el model municipal que es configura en la vigent Llei espanyola 7/1985, de 2 d'abril, reguladora de les bases de règim local (LRBRL), tal com posen de manifest Jaume Renyer i Josep M. Sabaté, que sobre aquesta llei subratllen:

El 26 de maig de 1933 el Govern de la Generalitat presentà al Parlament català el Projecte de Llei Municipal de Catalunya [...], resultat tant del desig de perfecció normativa, com de la necessitat de dotar d'uns mínims instruments d'actuació als municipis quan hom constitueix els elegits el gener de 1934. [...]

La Llei Municipal de Catalunya ultra reconèixer i afirmar l'autonomia dels municipis per al govern dels seus interessos, arribant a la seva màxima expressió amb l'establiment del règim de Carta (art. 59), i l'elecció democràtica dels ajuntaments, [...], és una llei flexible, adaptable a les diferents realitats municipals, amb un alt contingut social —estableix com a serveis mínims municipals l'assistència medico-farmacèutica a les famílies pobres, la creació d'institucions d'assistència social, la política social i especialment la millora de les condicions de vida de l'obrer [...], i que recull al mateix temps institucions tradicionals com el Consell Obert (art. 79) i institucions modernes com la fórmula d'empresa mixta per a la gestió de serveis municipalitzats (art. 188). La llei cerca també la tecnificació, la major capacitació i l'estabilitat dels funcionaris municipals, als quals dedica un bon nombre d'articles (Títol xv).

Pel que fa a l'organització municipal, hi destaca una concepció «parlamentària» de l'Ajuntament que combina la representativitat de l'òrgan col·legiat (Consell-Ple) i l'eficàcia dels poders executius atorgats a l'Alcalde i a la comissió executiva (la Comissió de Govern, preceptiva en els municipis de més de 10.000 habitants i facultativa per als de més de 5.000) (Fuentes, 2001, p. 37-38).

3.3. LA GENERALITAT DEL RÈGIM DEL 1977

Com ja s'ha posat de manifest, en els darrers tres-cents anys Catalunya no sols perd la seva tradició de gestió pública, sinó que, a més a més, la identifica i la pateix com un instrument de l'aparell repressor de l'Estat. En paral·lel, com també ja he blasmat, els juristes del país abandonen l'interès pel dret públic propi i abracen amb un entusiasme incomprendible el dret de l'ocupant. I, malgrat que en el darrer quart del segle xx l'estudi i el desenvolupament del dret públic a Catalunya han experimentat un increment notable, ja s'ha palesat que és un dret públic majoritàriament tributari del dret del Regne d'Espanya. Amb aquest escenari, no és estrany observar que tot l'interès pel dret públic sorgit de la nova etapa que s'enceta amb la restauració de la Generalitat l'any 1977 lamentablement no té gaire res a veure amb l'esperit del dret públic català.¹⁷

17. És evident que el Parlament de Catalunya duia a terme una activitat legislativa rellevant. Ara bé, quan es diu que no té gaire res a veure amb l'esperit del dret públic català, ens referim al fons d'aquest, car és

Podríem parlar, doncs, d'una oportunitat perduda, car el Reial decret llei 41/1977, de «restablecimiento provisional de la Generalidad de Catalunya», té dues grans virtuts: reconeix que la Generalitat de Catalunya «es una institució secular» i deroga la «Ley de la Jefatura del Estado de ocho de abril de mil novecientos treinta y ocho», de manera que dona valor jurídic a la continuïtat de la institució de la Generalitat dins la legalitat republicana del 1931. Valor jurídic que no decau perquè el Reial decret llei 41/1977 mai no ha estat derogat, sinó que simplement s'extingeix *de facto* perquè l'article 1 estableix:

Se restablece con carácter provisional la Generalidad de Cataluña, en el ámbito del presente Real Decreto-ley y hasta la entrada en vigor del régimen de autonomía que pueda aprobarse por las Cortes.

Això és en el moment en què s'aprova la Constitució. Per tant, desapareix l'efecte del Reial decret llei pel que fa a la Generalitat provisional, però es conserva ben vigent el valor jurídic de la legalitat i la legitimitat republicana, per la derogació explícita de la Llei franquista del 8 d'abril de 1937.

Restablir la Generalitat sota Tarradellas era restablir tot el que la Generalitat de la Catalunya republicana havia significat, també en la seva fundació el 14 d'abril de 1931 (López, 2006, p. 120).

Maspons, a través del seu ja esmentat dictamen del 12 de febrer de 1932, «La Generalitat de Catalunya i la República Espanyola», insisteix en la significació que té la restauració de la Generalitat¹⁸ el 17 d'abril de 1931, després de la proclamació de la República Catalana tres dies abans, el 14 d'abril. És a dir, a través de la Generalitat i malgrat les diverses vicissituds esdevingudes al llarg de la història, el fet indiscutible és que la institució de govern del que fou l'Estat català continua ben vigent avui dia i plenament entroncada amb la legitimitat històrica.

La gran importància d'aquest dictamen, vist des d'ara i aquí, és que amb ell Maspons i Anglasesell posa sobre el tauler la baula que encadena la Generalitat actual amb la Generalitat anterior al 1714 i, per tant, ratifica la legitimitat i la validesa jurídica de Catalunya com a entitat sobirana, com a estat.

El restabliment de la Generalitat —va ser *restabliment*, no pas creació— fou el resultat d'un pacte entre el Govern espanyol i la Generalitat a l'exili que va significar l'únic reconeixement per l'Estat franquista o postfranquista d'una institució pròpia de la República.

ben clara l'existència d'una realitat: l'Administració pública catalana, a més a més d'haver d'estar subjecta a l'ordenament vigent, està impregnada, viciada i contaminada pel model i el tarannà jurídic espanyol, la qual cosa dificulta enormement tot intent de transformació real encaminada a la recuperació de l'esmentat esperit del dret públic català.

18. Diu Maspons en el seu dictamen: «[...] Govern que Catalunya es va donar mentre es pogué governar a si mateixa; la qual cosa vol dir que no expressa un nom nou, sense antecedents, sinó ben al contrari, un contingut real i definit, que és el de la Generalitat anterior a 1714, quan tenia i exercia totes les facultats que pertocquen a un Estat» (Maspons, 2006, p. 78).

Aquest pacte, d'acord amb el principi *pacta sunt servanda* i el que podríem dir-ne la «doctrina Maspons», s'hauria d'entendre com el fonament del restabliment de la democràcia a Catalunya. La Constitució, efectivament, no el modifica ni el deroga, per la qual cosa s'ha de considerar vigent. Un altre tema és que, de bon principi, els poders fàctics espanyols, amb el suport de les nostres pròpies llumeneres, s'hagin dedicat a enterrar aquesta idea de pacte. I així s'ha arribat al contrasentit jurídic de sotmetre al Tribunal Constitucional un estatut d'autonomia aprovat i votat pels catalans, i que aquest tribunal, a sobre, hagi dictat sentència, cosa que ha significat el trencament del pacte del 1977-1978 per la part espanyola i ha legitimat la unilateralitat catalana.

No obstant això, hem de tenir ben clar que ens movem sempre en el camp de la teoria i, a més a més, com les gasta l'Estat espanyol a l'hora d'interpretar la seva norma quan es tracta de Catalunya, com sabem, hem patit i patim: sempre amb criteris marxistes —de Groucho Marx, naturalment.¹⁹

En tot cas, ni la classe política, ni els professionals de les ciències jurídiques i polítiques, ni el món acadèmic, s'han interessat mai —o quasi mai— per estudiar, ni desenvolupar, cap altra possibilitat que no sigui estrictament la que es deriva del marc jurídic «normal» i del «pensament correcte» del regionalista radical, tot i el ventall d'enormes possibilitats que tant la restauració de la Generalitat l'any 1977 com l'Estatut d'autonomia de l'any 1979, i com, sobretot, l'Estatut de l'any 2006, obrien a la innovació i la implementació de noves eines i nous mecanismes de gestió en la cosa pública catalana, llevat d'alguna excepció com la interessant proposta de llei de governs locals de Catalunya, que, malgrat tot i potser per això, va quedar en un calaix.

Tant els estudis introductoris com tota la tasca desenvolupada en l'elaboració d'aquest projecte de llei es poden considerar unes de les úniques temptatives serioses d'un model alternatiu, malgrat la subjecció al marc normatiu indefugible. D'aquesta tasca —que fou recollida en una publicació—, el professor Argullol en precisa:

L'obra que el lector té a les mans conté aportacions importants per a un debat, sempre encès a Catalunya, sobre l'organització territorial i l'ordenació local, la significació de les quals no disminueix pel fet de no haver acabat el procés d'aprovació (Argullol, 2015, p. 30).

19. Encara que políticament potser no és correcte, permeteu-me la llicència de citar Groucho Marx mitjançant una versió lliure i personal d'una de les seves frases més cèlebres, ja que a la pràctica respon a la percepció generalitzada del que són la política i la justícia i, probablement, també sovint respon a la més crua realitat: «La política és l'art de buscar problemes allà on no n'hi ha, trobar-los —ni que sigui aparentment—, fer un diagnòstic fals o interessadament erroni, i aplicar-hi els remeis equivocats i perniciosos». I, posats a fer i en aquesta mateixa línia, pel que fa a interpretar normes i mostrar rigor en l'aplicació de principis, la frase següent també és ben escaient: «Aquests són els meus principis. Si no us agraden, en tinc uns altres».

4. EL DRET PÚBLIC CATALÀ EN EL SEGLE XXI

Més enllà de les pinzellades apuntades en el capítol anterior, parlar de dret públic català en aquest segle XXI és, sense cap mena de dubte, parlar del conjunt de normes jurídiques promulgades fins a la declaració amb què Catalunya es constitueix en una república de dret, democràtica i social, mitjançant la Llei 20/2017, del 8 de setembre, de transitorietat jurídica i fundacional de la República.

Aquest desplegament normatiu comença amb la Resolució 5/X del Parlament de Catalunya, de 23 de gener de 2013, per la qual s'aprova la Declaració de sobirania i del dret a decidir del poble de Catalunya, i la Resolució 306/XI, adoptada el 6 d'octubre de 2016, sobre l'orientació política general del Govern, que van afirmar el dret imprescriptible i inalienable de Catalunya a l'autodeterminació i van inaugurar un desplegament normatiu que va culminar amb la Llei 19/2017, del 6 de setembre, del referèndum d'autodeterminació, i la ja esmentada Llei 20/2017, del 8 de setembre, de transitorietat jurídica i fundacional de la República.

Al marge del Procés i pel que fa a la gestió del dia a dia, hi ha un aspecte que mai no s'ha considerat, però que en cap cas s'ha de menystenir, atès que obre vies inexplorades fins avui i que poden donar instruments per a treballar des del dret públic català en aquest segle XXI. Però per a això ens hem de remuntar a l'inefable Decret de Nova Planta. Efectivament, el Decret de Nova Planta del 1716 estableix el següent en la disposició cinquanta-sisena:

En todo lo demás, que no està prevenido en los Capítulos antecedentes de este Decreto, mando se observen las Constituciones, que antes havia en Cataluña, entendiendose, que son establecidas de nuevo por este Decreto, y que tienen la misma fuerza, y vigor, que lo individualmente mandado en èl.

Per tant, a la vista del que diu i atès que explícitament el Decret de Nova Planta mai no ha estat derogat, les Constitucions catalanes són, a grans trets, plenament vigents. Dit això, cal matisar les qüestions que s'exposen a continuació.

Evidentment, el Decret de Nova Planta destrossa el país en tots els sentits, institucionalment i socialment: elimina totes les institucions pròpies, els oficis i les relacions personals, socials i institucionals. Res de l'entramat polític i social del país resta indemne o al marge; per tant, podríem dir que «salvar» les Constitucions catalanes és pràcticament parlar per parlar. Ensenms, l'arribada de polítics, jutges i juristes castellans per a ocupar les noves institucions, i desplaçar els del país, fa inviable qualsevol aplicació d'aquestes constitucions.

Les Constitucions catalanes són el producte d'un model de país i, per tant, també d'un model institucional, de manera que no poden funcionar en un patró diferent i en unes institucions molt allunyades de l'esperit —l'esperit del dret públic català— que les va fer possibles. En conseqüència, que el Decret de Nova Planta incorpori com a part dispositiva les Constitucions catalanes, és quelcom que no ha tingut cap recorregut ni resultat pràctic fins avui.

No obstant això, la incorporació de les Constitucions catalanes al Decret de Nova Planta i el fet que aquest no hagi estat mai derogat de manera explícita —més enllà que les Constitucions regulen coses que ja no existeixen i que d'altres van quedar implícitament

derogades amb la codificació del segle XIX—, obren una important escletxa de caràcter teòric que, en tot cas, podria esdevenir pràctic si hi hagués voluntat per a investigar-ho, compromís per a fer-ho i interès per a desenvolupar-ho. Per exemple, Catalunya podria legislar en matèria administrativa, tributària i penal, i també sobre la condició de català o en dret marítim, però això, en les condicions actuals i amb els actors que gestionen l'autonomia, és lluny de poder-se fer realitat. En tot cas, queda dit per si mai algú s'atreveix a superar mentalment l'*autonomisme/autonòmic* i a reflexionar sobre un model de dret públic a partir del dret públic català.

5. ELS DOCTES CAPDAVANTERS DEL DRET PÚBLIC CATALÀ DEL SEGLE XX

Tot i el significatiu desinterès català pel dret públic en el decurs del segle XX, cal destacar dues figures cabdals, Francesc de Paula Maspons i Anglasesell i Víctor Ferro i Pomà, ambdós profusament citats en el present treball i ambdós extraordinaris coneixedors del dret públic català anterior al Decret de Nova Planta. Tant Maspons com Ferro tenen molt d'allò que cal i que és essencial en relació amb el dret públic català: independència espiritual. Per això rescaten de l'oblit la tradició jurídica ancestral, interpretant-la i mostrant-la a la llum pública i a l'abast de tots els que vulguin —vulguem— escoltar i seguir.

No es tracta de fer ara i aquí un panegíric d'aquests dos doctes doctors, car això és només un article introductori en aquesta matèria i, al mateix temps, la posada en marxa d'un instrument, *Quaderns Francesc Eiximenis*, al servei precisament d'aquesta matèria que no és altra que el dret públic català, i tampoc no escau perquè ara es tracta simplement de posar en el seu lloc, el lloc que els correspon, dos acadèmics que tenen la virtut de rescatar del passat aquesta valuosa eina, model jurídic d'unes prestacions extraordinàries, del qual lloen l'existència, n'actualitzen la vigència, aplanen el camí per a la seva pervivència i el fan visible. De manera que deixarem per a més endavant parlar àmpliament d'ambdues figures i ara ens conformarem amb una senzilla pinzellada de cada un, tot afegint que tant Maspons com Ferro compleixen amb escreix els principis, no escrits, de com ha d'actuar el català lleial «en tots els actes de la vida», i ells ho fan. Són conscients que és dur i demana sacrificis permanents, però ho fan, i tots els que ens en considerem tributaris i seguidors, els ho agraïm, infinitament i profunda.

5.1. FRANCESC MASPONS I ANGLASELL

De Francesc Maspons i Anglasesell (1872-1966), el professor associat de dret internacional públic del Departament de Dret i Economia Internacionals de la Universitat de Barcelona, Ferran Armengol, president, a més a més, del Col·lectiu Francesc Maspons i Anglasesell, en diu:

La reivindicació jurídica de Catalunya, és a dir, la reivindicació de la personalitat jurídica de Catalunya des de la perspectiva del dret, va ser, sens dubte, l'autèntic *leit motiv* de l'obra de Francesc Maspons i Anglasesell, present tant en els seus estudis de dret civil com de dret públic

català i dret internacional públic. Així, Maspons va destacar per la seva tasca de preservació del dret català i, a la vegada, fou un dels pioners de l'intervencionisme català internacional i un dels primers europeistes catalans (Armengol, 2006, p. 44).

Sense cap mena de dubte, si existís una galeria de patricis il·lustres de la nació, Francesc Maspons i Anglasesell hi ocuparia un lloc destacat. Es tracta d'una figura d'una dimensió extraordinària sense la qual seria difícil entendre d'on venim, i imprescindible per a saber on volem anar.

Francesc Maspons i Anglasesell es llicencià en dret a la Universitat de Barcelona i fou un gran especialista en dret català. Es doctorà en dret civil a la Universitat de Madrid. Posteriorment obtingué la càtedra de dret civil de la Universitat d'Oñati, a Guipúscoa. Fou un veritable home del seu temps, humanista i polifacètic, i és per això que la seva activitat va molt més enllà del món jurídic: fou president de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya del 1918 al 1920; també fou president del Centre Excursionista de Catalunya del 1925 al 1931; el 1930 esdevingué el primer president de la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya; el 1951 fou un dels fundadors de la Societat Catalana d'Economia, que presidí del 1955 al 1958; fou membre d'honor de l'Academia de Jurisprudencia y Legislación de Madrid i de la Comissió Codificadora del Dret Català; fou president de la Federació Catalanoblear de Turisme; fou president de la cooperativa impulsora de la Ciutat del Repòs i de Vacances per a Obrers; va fundar i dirigir el setmanari *Claris* el 1932; tingué una activitat política particularment intensa i destacable a l'entorn de l'aprovació de l'Estatut d'autonomia del 1932; fou membre, entre els anys 1926 i 1933, del Comitè Assessor de les Minories Nacionals de la Societat de Nacions, fou vicepresident del Comitè Executiu del Congrés de Nacionalitats Minoritàries i també fou president de l'Associació Internacional per a l'Estudi dels Drets de les Minories, de la Haia; fou president de la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials; va exercir de periodista i va crear, impulsar i col·laborar activament en publicacions de tota mena... En fi, tenia un extens currículum que posa en valor la dimensió intel·lectual del personatge.

En l'àmbit jurídic i pel que fa al que aquí ens interessa, cal afegir que per encàrrec d'Enric Prat de la Riba creà i dirigí l'Oficina d'Estudis Jurídics de la Mancomunitat de Catalunya, i que en el decurs de l'etapa de la Generalitat republicana fou un actiu divulgador del pensament jurídic autòcton, del qual la seva obra *L'esperit del dret públic català* (1932) és una de les més reeixides.

A *L'esperit del dret públic català* Maspons retrata el dret públic històric cercant en la doctrina de la immensa tradició i personalitat jurídica catalana i en els seus autors, els principis comuns que definien l'esperit del dret públic català, principis que considerava plenament vigents i congruents amb el constitucionalisme que s'anava instaurant a Europa i que, en definitiva, són plenament vigents, també, avui dia. Diu el Dr. Armengol:

Maspons no buscava la mera «resurrecció» de les normes antigues, sinó extreure'n l'esperit per a adaptar-les a les circumstàncies del moment, tal com es fa, sense anar més lluny, als països anglosaxons. En aquest sentit, cal tenir present, d'entrada, que el retrat del dret públic històric que fa Maspons és el d'un ordenament jurídic basat en els principis de justícia i llibertat dels ciutadans, que es poden considerar actualitzats en el reconeixement

constitucional dels drets fonamentals, si bé ens podem preguntar si els sistemes de protecció actuals són prou eficients o caldrien fórmules més simples. La idea de pacte o contracte entre els ciutadans i l'estat es pot actualitzar també, seguint les idees de Maspons, a través de l'aplicació del principi d'autodeterminació, que trasllada a la societat la decisió sobre la seva relació amb l'estat al qual pertany (Armengol, 2017, p. 42-43).

Cal reiterar, una vegada més, la importància del dictamen ja esmentat del 12 de febrer de 1932, *La Generalitat de Catalunya i la República Espanyola*, document d'un valor extraordinari, com ja hem vist, mitjançant el qual el Dr. Maspons i Anglasesell fa visible una realitat molt oblidada, de manera interessada per alguns, inconscientment per altres, per ignorància per la resta: Catalunya és una nació mil·lenària que no mor el 1714.

Probablement, si heu arribat fins aquí, molts us deuen preguntar com és possible que un patrici d'aquestes dimensions sigui un perfecte desconegut per a la immensa majoria d'aquesta societat. La resposta es troba, una vegada més, en aquesta contaminació autonomista/regionalista, aquella dependència espiritual que hem patit i patim en tots els àmbits: institucions, universitats i societat. Parlar de Maspons és parlar de dret públic català, i això ni ha interessat ni interessa.

A la universitat no s'ha ensenyat, ni s'ensenyava, el dret públic català —llevat d'alguna honrosa excepció— i, per tant, no s'ha parlat de Maspons. És per això que el dret públic català no apareix enlloc i, com a conseqüència immediata, Francesc Maspons i Anglasesell no existeix. El resultat: els qui han de col·laborar a construir el país, que surten de la universitat, ho fan des d'una estructura jurídica de concepció espanyola, mentre que el que necessitem és gent preparada per a assumir la realitat jurídica pròpia, de concepció democràtica i de caràcter europeu.

En tot cas, esperem que per mitjà d'aquesta petita i molt breu pinzellada quedi constància, als efectes que correspongui i per al coneixement general, de qui era el Dr. Francesc Maspons i Anglasesell i de la dimensió dels seus postulats.

5.1.1. *Víctor Ferro i Pomà*

Per la seva banda, de Víctor Ferro i Pomà, la presidenta del Parlament de Catalunya, Núria de Gispert, expressa en el pròleg de la segona edició del llibre *El dret públic català: Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*:

En definitiva, convé posar en valor tots els qui, com Víctor Ferro, han viscut per salvar el nostre dret, públic i privat, per desenvolupar-lo, per difondre'l. Hem arribat on hem arribat i ens podem proposar horitzons de plenitud perquè hi ha hagut persones, amb noms i cognoms, abnegades, compromeses, conseqüents, que han sentit un deure de militància per un país que fou, és i serà, i que ara pot avançar molt, recuperant plenament la sobirania. Tant de bo que, perseverants en el camí de l'autoexigència, del sentit patriòtic i de la responsabilitat, sapiguem dotar-nos d'unes estructures públiques a l'altura del poble català, que mereix guanyar-se el futur. Aquesta seria, no en tinc cap dubte, la millor expressió de l'agraïment que li devem a Víctor Ferro (Ferro, 2015, p. XII).

El Dr. Víctor Ferro i Pomà (Barcelona, 1936 – Viladordis, 2007), jurista i historiador, es llicencia en dret el 1964 a la Universitat de la República Oriental de l'Uruguai, on la seva família s'havia exiliat, a causa de la Guerra Civil Espanyola, el 1941, després d'un periple que passa per Banyuls-sur-Mer primer, Asunción (Paraguai) després i Montevideo (Uruguai) finalment. Es doctora en dret i ciències socials a la mateixa universitat el 1967. Retorna a Catalunya, on obté la diplomatura de Ciències Empresarials el 1966. Entre el 1966 i el 1969 forma part de la Junta de Govern de l'Asociación Española de Diplomados. Entre el 1975 i el 1977 treballa com a funcionari de l'Organització de les Nacions Unides (ONU) a la seva seu de Nova York i des d'aleshores fins a la seva jubilació, a la seu de Viena de la mateixa entitat. Participa en diverses missions de l'ONU a Europa, Àsia i Amèrica. En la seva vessant de jurista reconegut, forma part del Comitè de Redacció de l'ONU en qualitat de traductor i revisor de textos jurídics. També col·labora amb l'Organització de les Nacions Unides per a l'Agricultura i l'Alimentació (Food and Agriculture Organization, FAO), l'Oficina Internacional del Treball (Bureau International du Travail, BIT), l'Acord General sobre Aranzels Duaners i Comerç (General Agreement on Tariffs and Trade, GATT), l'Organització Internacional del Treball (OIT), la Unió Internacional de Telecomunicacions (UIT) o l'Organització Mundial del Comerç (OMC), totes elles a Ginebra, llevat de la FAO, que tenia la seu a Roma. A Catalunya intervé activament en l'elaboració i la coordinació de la *Gran enciclopèdia catalana* i també en el *Diccionari d'història de Catalunya*, ambdues obres d'Edicions 62. Va ser professor d'arxivística, primer, i d'història del dret i de les institucions a la Universitat Pompeu Fabra des del 1992. El 2001 el Parlament de Catalunya li encarregà de prologar l'edició facsímil de les *Constitucions de Catalunya de 1495*, patrocinada pel mateix legislatiu.

D'aquesta resumida biografia, extreta de la segona edició del seu reconegut llibre *El dret públic català: Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta* (Barcelona: Societat Catalana d'Estudis Jurídics [Estudis]), ja es desprèn que estem davant d'un personatge d'una dimensió més que considerable, magnitud que culmina amb la magna obra suara citada. Es publica per primera vegada el 1987, es reimprimeix el 1993 i es reedita el 2015. L'any 1988 l'Institut d'Estudis Catalans va atorgar a aquest llibre el Premi Prat de la Riba.

En la I Jornada de Dret Públic Català Víctor Ferro, organitzada per la Societat Catalana d'Estudis Jurídics i que va tenir lloc el 15 de febrer de 2018 a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans, de la intervenció inaugural a càrrec del president de la Comissió Jurídica Assessora de la Generalitat de Catalunya, el Dr. Albert Lamarca i Marquès, és imprescindible manllevar el text següent:

Al llarg de tot el llibre, Ferro insisteix a dir-nos i recordar-nos allò que ja sabem i que sovint ens volen fer oblidar: l'existència de Catalunya com a nació va lligada al dret, al respecte a l'ideal de justícia. Així ho veiem en els primers usatges i en tot l'edifici institucional posterior. Les pàgines darreres del llibre són memorables, el zenit de tot el seu llibre, i hi ha frases de Ferro immarcescibles, com la seva obra. Per a un jurista del present, potser els capítols més interessants i brillants són els relatius al sistema parlamentari català, al funcionament de les Corts, i el titulat «El dret, la persona i l'autoritat», amb l'apartat fascinant «El principi de llibertat i l'imperi del dret. El procediment per directe». L'autor enllaça els vuit capítols de l'obra amb la idea del respecte dels catalans, en la història, pel dret, la llibertat, la persona.

Una continuïtat nacional en la manera de concebre el dret a Catalunya, en la seva utilitat en la vida social, no com un instrument de dominació o d'imposició, ans com un mitjà per a la llibertat individual i la convivència col·lectiva. I ho fa assenyalant tres carreus que són pilars de l'edifici sencer i s'encavalquen en una continuïtat de segles: l'usatge *Alium Namque*, la Constitució l'Observança i el Tribunal de Contrafaccions.

Del llibre i l'obra de Víctor Ferro se n'ha parlat molt i se n'ha fet moltes lloances, és cert, però mai no seran prou. I mai no en tindrem prou, de llegir i rellegir aquest tresor de la cultura catalana, de la història, de la literatura, del dret, de la societat, de l'economia, de la llengua, de la geografia, de tants aspectes del nostre passat que es projecten cap al futur. Manllevant les paraules del mateix Ferro, qualsevol nació eixordaria el món si tingués una obra com la seva (Lamarca, 2020, p. 13).

Perquè el que diu el Dr. Lamarca, no es podia dir ni més ben dit ni amb més autoritat. Aquesta citació és essencial per a entendre el personatge i la seva magna obra, un immens tresor que marca un abans i un després a aquells que hem tingut la sort i el privilegi de llegir-lo, estudiar-lo i disseccionar-lo.

6. FRANCESC EIXIMENIS

He començat aquest article amb Francesc Eiximenis i l'acabo amb Francesc Eiximenis, qui, com ja ha estat exposat, va néixer a Girona al voltant del 1330 —també ja he dit que algunes fonts situen el seu naixement al 1327— i va morir a Perpinyà el 1409. Fill d'una família acomodada i amb una bona connexió amb la casa reial, ingressà de ben jovenet a l'orde dels franciscans, on fou ordenat franciscà menor com a sotsdiaca el 22 de desembre de 1352. Assolí una àmplia formació universitària en un llarg periple tant per la Corona d'Aragó com per Europa, on participà activament en la vida intel·lectual de les universitats de París, Oxford, Cambridge, Colònia i Roma. En tot cas, de tots aquests llocs, el que més el va marcar intel·lectualment i va influir en el seu pensament fou Oxford. Finalment, el 1374 es doctorà a Tolosa de Llenguadoc, tot i que, si som més puristes, direm que, de fet, es va graduar com a mestre en Teologia, que era el grau màxim que es podia obtenir a les universitats de l'època.

És ben palès que l'extensa obra d'Eiximenis està impregnada dels principis de la doctrina cristiana en tots els àmbits de la vida civil, amb una clara identificació conceptual entre societat civil i Església, producte de la ideologia religiosa que imperava en aquell temps. I és ben cert que la interrelació Església-estat ho dominava tot, de manera que és inevitable i natural que la lectura d'Eiximenis ens pugui provocar un cert distanciament en relació amb les seves afirmacions i tesis, acostumats i instal·lats com estem ara en el laïcisme com un dels principis bàsics de la democràcia. Ara bé, salvada aquest reacció natural, la lectura apropiada i crítica ens transporta a una virtut immutable en el temps, «l'art medieval de governar», del qual hem d'extreure la comprensió de com s'ha de fer això de governar amb els valors, amb els principis morals i fins i tot amb la «litúrgia». Governar és l'exercici de concebre i gestionar valors, creences i principis morals de la bona convivència, d'elaborar i aplicar polítiques des d'aquests valors, de renovar i actualitzar les institucions per a fer-les símbol

i personificació d'aquests valors, i de construir un protocol cívic, formal i democràtic que solemnitzi, visualitzi i difongui veritablement i efectiva aquests valors.

Francesc Eiximenis defineix en el *Regiment de la cosa pública* els cinc fonaments que considera essencials per al bon govern, dels quals hom pot deduir que l'erudit franciscà menor basa i estableix tot el seu pensament sociopolític sobre el sistema pactista. Aquests cinc fonaments són els que tot seguit s'exposen:

a) *Primer: intel·ligència i estima per la cosa pública.* En les seves paraules, són la llei cristiana basada en l'amor i la caritat. Aquests conceptes, però, segona la terminologia, el coneixement i les paraules d'avui dia, cal interpretar-les com a estima i intel·ligència. En paraules de Lluís Brines en la introducció del *Regiment de la cosa pública*:

D'aquesta primacia de la llei cristiana deriven una sèrie de corollaris, explicitats en el capítol VII del *Regiment*. L'amor és ací sinònim de caritat, d'acord amb la importància i primacia d'aquesta virtut en el pensament franciscà. La unitat i la concòrdia són molt afins, i es refereixen a la unitat i a la concòrdia dels integrants de la cosa pública. Caldria fins i tot pensar que Eiximenis entenia l'amor com amor a la cosa pública (Brines, 2009, p. 31).

b) *Segon: eficiència, eficàcia, principi de legalitat i igualtat davant la llei.*

[...] que siga ordenada i regida per nobles i profitoses lleis i que siguen observades per tots. [...] Aquesta primacia de la llei es refereix a les limitacions concretes que té el Governant, és a dir, el príncep, en la seua actuació, i que correspondrien a les dos grans limitacions que suposava el pactisme respecte de l'actuació dels governants. En primer lloc, l'obediència i el respecte que aquest havia d'observar en relació amb els pactes i costums antics fixats en forma de llei o de fur (Brines, 2009, p. 31).

c) *Tercer: justícia.* En el pensament d'Eiximenis, la justícia adquireix un valor altíssim i es contraposa a la cobdícia, la mesquineria, la corrupció, la iniquitat i la injustícia.

El tercer fonament principal de la cosa pública és que siga regida per una justícia recta, [...]. La justícia és una virtut tal que, satisfet en primer lloc el profit de la cosa pública, dóna a cadascú allò que és seu (Eiximenis, 2009, p. 129).

[...] sense justícia la cosa pública no pot ser mai ben regida ni governada (Eiximenis, 2009, p. 130).

d) *Quart: lleialtat.* Eiximenis ho exposa en el capítol XIII del llibre, quan manifesta que el quart fonament de la cosa pública és la «fidelitat mantinguda entre els homens». Per a Brines, aquest concepte és una de les exaltacions del pactisme més clares de tot el llibre:

En l'exposició d'aquest concepte figuren les més clares i expressives exaltacions pactistes de tot el *Regiment de la cosa pública*, ja que el pactisme s'entén com la forma més clara on s'observa la fidelitat entre les parts, que culmina en l'afirmació del capítol xv del

Regiment: «Els prínceps han de pensar que Déu no ha fet el poble per a ells, sinó que ells han estat disposats per Déu per a la salvació del poble» (Brines, 2009, p. 33).

e) *Cinquè: bons actors en la funció pública*. El cinquè i darrer fonament de la cosa pública, que s'exposa en el capítol XVI, és «que sigui regida per bons consells»:

I afegir que «només en uns pocs hòmens està l'abundància de bons consells», i que «per tractar coses importants, grans i perilloses, no ha de ser consultada una gran quantitat de gent». Sens dubte, ací pensa clarament, com en tants altres passatges del seu pensament sociopolític, en la realitat catalanoaragonesa (Brines, 2009, p. 33).

No m'estendré més. Ja hi haurà oportunitat d'ampliar amb profusió aquest i molts altres temes que queden pendents. No obstant això, amb aquesta pinzellada ja podem entreveure quina és la dimensió d'aquest, també poc conegut, insigne personatge de la tradició jurídica i del bon govern a Catalunya.

7. BIBLIOGRAFIA

- ARBÓS MARÍN, Xavier. «Els inicis del dret públic contemporani a Catalunya». *Revista Catalana de Dret Públic* [Barcelona], núm. 41 (2010), p. 21-58.
- ARGULLOL I MURGADAS, Enric. «El debat jurídic sobre el procés de la Mancomunitat de Catalunya». A: *Mancomunitat de Catalunya: Marc jurídic*. Lleida: Consorci Universitat Internacional Menéndez Pelayo Barcelona, Diputació de Barcelona i Pagès, 2015, p. 43-57.
- ARMENGOL FERRER, Ferran. «La personalitat i l'obra de Maspons i Anglasell». A: *República catalana, Generalitat de Catalunya i República Espanyola: A l'entorn de «La Generalitat de Catalunya i la República Espanyola» de Francesc Maspons Anglasell*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Presidència. Secretaria de Coordinació Interdepartamental, 2006, p. 37-58 (Història i Pensament; 2).
- «L'esperit del dret públic català: Francesc Maspons i Anglasell i el dret públic català». A: SERRANO DAURA, Josep (coord.). *Francesc Maspons i Anglasell (1872-1996): Homenatge*. Barcelona: Societat Catalana d'Estudis Jurídics, 2017, p. 25-43 (Miscel·lània; 2).
- BRINES, Lluís. «Introducció». A: EIXIMENIS, Francesc. *Regiment de la cosa pública*. Alzira: Bromera, 2009, p. 7-50 (Els Nostres Autors; 57) [ed. or.: València, 1499].
- CASASÚS, Josep Maria. «Bells “christmas” en català». *ARA*, 1 de desembre de 2016.
- COLLANTES DE TERÁN DE LA HERA, M. José. «El juicio de residencia en Castilla a través de la doctrina jurídica de la Edad Moderna». *Historia. Instituciones. Documentos* [Universidad de Sevilla], núm. 25 (1998).
- DURAN, Lluís. «Context històric». A: *República catalana, Generalitat de Catalunya i República Espanyola: A l'entorn de «La Generalitat de Catalunya i la República Espanyola» de Francesc Maspons Anglasell*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Presidència. Secretaria de Coordinació Interdepartamental, 2006 (Història i Pensament; 2).
- FALCÓN Y TELLA, M. José. *La jurisprudencia en los derechos romano, anglosajón y continental*. Barcelona: Marcial Pons, 2010.
- FERRO [I POMÀ], Víctor. *El dret públic català: Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*. Vic: Eumo, 1999 [1a ed.: 1987].

- FERRO POMÀ, Víctor. *El dret públic català: Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*. Barcelona: Societat Catalana d'Estudis Jurídics i Eumo, 2015 (Estudis; 2) [2a ed.: desembre 2015].
- FUENTES I GASÓ, Josep Ramon; GIFREU I FONT, Judith; RENYER I ALIMBAU, Jaume; SABATÉ I VIDAL, Josep Maria. *Introducció al dret local i urbanístic de Catalunya: In memoriam de Màrius Viadel i Martín*. Barcelona: Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona i Tirant lo Blanc, 2001.
- EIXIMENIS, Francesc. *Regiment de la cosa pública*. Introducció de Lluís Brines. Versió i notes de Josep Palomero. Alzira: Bromera, 2009 (Els Nostres Autors; 57) [ed. or.: València, 1499].
- GLOTZ, Gustave. *La cité grecque*. París: Albin Michel, 1968 (L'Évolution de l'Humanité; XIV).
- LAMARCA I MARQUÈS, Albert. «Víctor Ferro, un jurista català per a eixordar el món». A: *I Jornada de dret públic català Víctor Ferro Pomà*. Vol. I. Barcelona: [Societat Catalana d'Estudis Jurídics], 2020, p. 11-13.
- LALINDE ABADIA, Jesús. «La purga de taula» [separata]. A: *Homenaje a Jaime Vicens Vives*. Vol. I. Barcelona: A. Núñez - Impresor, 1965, p. 499-523.
- LLUCIÀ I SABARICH, Isidre. «Purgar taula: el present d'una institució històrica». *Revista de Dret Històric Català* [Barcelona: Societat Catalana d'Estudis Jurídics], vol. 16 (2017), p. 151-175.
- *Postulats per a un nou model de política local a Catalunya. Esperit del dret públic català aplicat*. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2017.
- LÓPEZ BOFILL, Hèctor. «Vigència del Dictamen». A: *República catalana, Generalitat de Catalunya i República Espanyola: A l'entorn de «La Generalitat de Catalunya i la República Espanyola» de Francesc Maspons Anglasesell*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Presidència. Secretaria de Coordinació Interdepartamental, 2006, p. 103-127 (Història i Pensament; 2).
- MASPONS I ANGLASELL, F[rancesc]. *L'esperit del dret públic català: Vist a través dels textos legals i la jurisprudència*. Edició facsímil. Barcelona: Escola d'Administració Pública de Catalunya, 2006a [1a ed.: Barcelona: Barcino, 1932 (Assaigs i Monografies de l'Editorial Barcino; 1)].
- MASPONS I ANGLASELL, Francesc. *República catalana, Generalitat de Catalunya i República Espanyola: A l'entorn de «La Generalitat de Catalunya i la República Espanyola» de Francesc Maspons Anglasesell*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Presidència. Secretaria de Coordinació Interdepartamental, 2006b (Història i Pensament; 2).
- *Els catalans a Ginebra: La reivindicació de Catalunya al món*. Edició i introducció a cura de Lolo Garcia. Valls: Cossetània, 2016.
- MOGAS LÓPEZ-NIETO, Pau. «Usatge “Alium namque”, el mandat dels prínceps al Principat de Catalunya”. *Paüm'n* [blog]: <<https://paumogasln.blogspot.com/search?q=Alium+namque/>> [consulta: 21 febrer 2022].
- NIETO, Alejandro. «Problemas capitales del derecho disciplinario». *Revista de Administración Pública* [Madrid], núm. 63 (1970), p. 39-84.
- RENYER I ALIMBAU, Jaume; FUENTES I GASÓ, Josep Ramon; SOTO VALLE, Juan Ignacio; FORCADELL I ESTELLER, Xavier. *Estudis per a una Llei de governs locals de Catalunya*. Pròleg d'Enric Argullol i Murgadas. València: Tirant lo Blanch, 2011.
- SERRANO DAURA, Josep. *Senyoriu i municipi a la Catalunya Nova (segles XII-XIX): Comandes de Miravet, d'Orta, d'Ascó i de Vilalba i baronies de Flix i d'Entença*. Vol. II. Barcelona: Fundació Noguera, 2000 (Estudis; 26).
- SOLDEVILA, Ferran. *Història de Catalunya*. Vol. I. Barcelona: Alpha, SA, 1934 [2a ed. rev. i aug.: 1963].
- *Història de Catalunya*. Vol. III. Barcelona: Alpha, SA, 1935 [2a ed. rev. i aug.: 1963].
- VELASCO RICO, Clara Isabel. «Les competències de la Mancomunitat de Catalunya». A: *Mancomunitat de Catalunya: Marc jurídic*. Lleida: Consorci Universitat Internacional Menéndez Pelayo Barcelona, Diputació de Barcelona i Pagès, 2015, p. 73-91.